

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: «МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ В КРАЇНИ ЄС: ВИКЛИКИ ТА
ШЛЯХИ РЕГУЛЯЦІЇ»

Виконала: студентка

II року навчання ОР Магістр
групи МВз-2м

спеціальності: 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Мельник Оксана Миколаївна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,

доцент, завідувач кафедри
міжнародних відносин

Стецюк Н.М.

Рецензент:

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних
відносин

Струтинська Т.З.

Допущено до захисту

« ____ » _____ 2025 р.

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I МІГРАЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН.....	7
1.1. Поняття, типи та ключові теоретичні підходи до вивчення міграції.....	7
1.2. Глобальні тенденції та основні чинники міграційних процесів.....	13
РОЗДІЛ II МІГРАЦІЯ ТА УКРАЇНА.....	18
2.1. Політичні та безпекові чинники, що формують українську міграцію до ЄС.....	18
2.2. Українська міграція як фактор трансформації міграційної політики.....	23
РОЗДІЛ III ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	31
3.1. Політичні та інституційні виклики у сфері управління міграцією.....	31
3.2. Соціально-економічні та безпекові наслідки для держав-членів ЄС.....	37
РОЗДІЛ IV ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЯЦІЇ МІГРАЦІЇ В ЄС.....	43
4.1. Основні інструменти та нормативні рамки ЄС.....	43
4.2. Моделі інтеграції та підходи держав-членів.....	50
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Для розуміння сучасних політичних та соціальних процесів у Європейському Союзі надзвичайно важливим є дослідження міграційних потоків та механізмів їх регуляції. З огляду на складну демографічну, економічну та безпекову ситуацію у регіоні, міграція стає одним із ключових факторів, що визначає політичну стабільність держав-членів і ефективність інтеграційних процесів. Аналіз сучасних тенденцій у сфері міграції дозволяє оцінити роль ЄС як наднаціонального актора, його здатність координувати політики держав-членів, забезпечувати соціальну згуртованість та реагувати на виклики зовнішньої політики. Вивчення цих процесів допомагає не лише зрозуміти природу сучасних міграційних криз, а й визначити політичні, соціально-економічні та правові рамки, які формують політику ЄС у сфері міграції.

Дослідження регуляції міграційних потоків у ЄС також важливе з точки зору розвитку інституційної та політичної архітектури Союзу. Вивчення інструментів управління міграцією, таких як Пакт про міграцію та притулок, нормативні рамки, а також моделі інтеграції, дозволяє розкрити основні пріоритети європейської політики, визначити механізми забезпечення солідарності між державами-членами та оцінити вплив міграційних процесів на суспільну стабільність. У цьому контексті актуальність теми полягає в необхідності комплексного аналізу сучасних викликів, що стоять перед ЄС, та розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення політики регулювання міграційних потоків, що є критично важливим для забезпечення довгострокової стабільності та ефективності європейської інтеграції.

Мета роботи полягає у дослідженні основних напрямів управління міграційними потоками в Європейському Союзі.

Для досягнення мети сформульовано наступні **завдання**:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження міграції, зокрема поняття «міграційні процеси», «міграційна

політика», «інституційне управління міграцією», «соціально-економічні та політичні наслідки міграції»;

- висвітлити взаємодію інституцій ЄС із державами-членами та міжнародними організаціями щодо регулювання міграційних потоків;
- проаналізувати історичний та сучасний контекст формування політики ЄС у сфері міграції та еволюцію механізмів управління міграційними процесами.

Об’єкт дослідження – міграційні процеси в ЄС.

Предмет дослідження – аналіз змісту, характеру та наслідків міграційних потоків у ЄС, а також інституційних і політичних механізмів їх регулювання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань магістерської роботи використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Зокрема, застосовано аналіз і синтез – для опрацювання теоретичних підходів до вивчення міграції як соціально-політичного феномену; індукцію та дедукцію – для формування узагальнень і висновків на основі емпіричних даних.

Системний метод використано для комплексного аналізу міграційних процесів у Європейському Союзі та їх взаємозв’язку з політичними, економічними й безпековими чинниками. Структурно-функціональний метод застосовано з метою дослідження інституційної архітектури міграційної політики ЄС та функцій основних механізмів її регуляції.

З метою виявлення особливостей регулювання міграції в державах-членах ЄС використано порівняльний метод, що дозволило зіставити національні підходи до управління міграційними потоками та інтеграції мігрантів. Історико-хронологічний метод дав змогу простежити еволюцію міграційної політики ЄС та трансформацію підходів до регулювання міграції під впливом сучасних кризових викликів.

У роботі також застосовано контент-аналіз нормативно-правових актів Європейського Союзу, стратегічних документів, аналітичних доповідей міжнародних організацій і статистичних матеріалів з метою обґрунтування висновків дослідження. Статистичний метод використано для аналізу динаміки міграційних потоків до країн ЄС, зокрема у контексті української міграції.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Проблематика міграційних процесів та їх регулювання в Європейському Союзі є предметом активних наукових досліджень у межах політичної науки, міжнародних відносин та європейських студій. Теоретичні засади міграції, чинники формування міграційних потоків і їх наслідки для держав-реципієнтів ґрунтовно проаналізовано у працях С. Кастлза, Х. де Гааса, Д. Массі, Дж. Голліфілда, які розглядають міграцію як комплексний соціально-політичний феномен.

Питання формування та еволюції спільної міграційної політики ЄС, інституційних механізмів управління міграцією та ролі наднаціональних інституцій висвітлено в дослідженнях Е. Геддеса, К. Босвелл, А. Фавелла. У цих працях особлива увага приділяється політичним і нормативним аспектам регуляції міграційних процесів у межах Європейського Союзу.

Водночас українська міграція до країн ЄС у більшості досліджень розглядається фрагментарно, переважно з соціально-економічної або гуманітарної перспективи. Політичні, безпекові та інституційні наслідки української міграції для міграційної політики ЄС залишаються недостатньо систематизованими, що обумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Наукова новизна полягає в комплексному політико-інституційному аналізі міграційних потоків до країн Європейського Союзу в умовах сучасних трансформацій з акцентом на український міграційний чинник. У дослідженні уточнено розуміння міграції як соціально-політичного феномену в контексті європейської інтеграції, систематизовано політичні, безпекові та інституційні

виклики управління міграційними процесами в ЄС, а також проаналізовано вплив української міграції на трансформацію міграційної політики Союзу та підходи держав-членів до її регуляції.

У роботі узагальнено інструменти та механізми регуляції міграції в Європейському Союзі з урахуванням сучасних політичних реалій і визначено напрями вдосконалення міграційної політики ЄС з огляду на досвід інтеграції українських мігрантів.

Практичне значення отриманих результатів визначається актуальністю проблеми дослідження та полягає у можливості їх використання в наукових, навчальних і прикладних цілях. Окремі положення, узагальнення та фактологічний матеріал роботи можуть бути використані під час написання курсових і кваліфікаційних робіт з міжнародних відносин, політології, європейських студій і регіонознавства, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін, пов'язаних з міграційною політикою та європейською інтеграцією. Результати дослідження можуть слугувати теоретичною основою для подальших наукових розвідок у сфері регулювання міграційних процесів у Європейському Союзі.

Результати дослідження можуть бути інформативними для осіб, що вивчають міжнародні відносини, або ж просто цікавляться ними.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення дослідження апробовано в доповіді на звітній науковій конференції студентів університету за 2024 р. (м. Івано-Франківськ, 2025). Крім того, було презентовано тему та план магістерської роботи під час обговорення на кафедрі. Результати дослідження також відображено у науковій статті за темою магістерської роботи, що підтверджує їх наукову апробацію та практичну значущість.

Структура роботи. Робота складається із вступу, 4 розділів (6 параграфів), висновків, списку використаних джерел (82 найменування).

РОЗДІЛ I

МІГРАЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН

1.1. Поняття, типи та ключові теоретичні підходи до вивчення міграції

Міграція визначається в контексті як постійна або напівпостійна зміна місця проживання [2, 5, 10]. Не існує обмежень щодо відстані переїзду або добровільного чи вимушеного характеру цього акту, а також не робиться різниці між зовнішньою та внутрішньою міграцією. Таким чином, переїзд з однієї квартири в іншу в тому ж будинку вважається таким самим актом міграції, як і переїзд з Бомбея (Індія) до Седар-Рапідс (Айова), хоча, звичайно, причини та наслідки таких переїздів значно відрізняються [10, с. 10]. Однак не всі види просторової мобільності включені в це визначення. Наприклад, виключаються постійні пересування кочівників і сезонних робітників, які не мають постійного місця проживання, а також тимчасові переїзди, такі як переїзд в гори на літо.

Не має значення, наскільки коротким чи довгим, легким чи складним є кожен акт міграції, він завжди передбачає місце походження, місце призначення та низку перешкод на шляху [10, с. 38]. Серед цих перешкод ми виділяємо відстань переїзду як таку, що завжди присутня.

Міграція традиційно розглядається як багатовимірний соціально-політичний феномен, що охоплює переміщення людей через кордони держав під впливом економічних, політичних, соціальних та безпекових чинників [2;13]. Формування наукового підходу до дослідження міграції бере початок у класичних працях Е. Равенштайна, який у своїх «законах міграції» визначив базові закономірності мобільності населення та підкреслив структурність міграційних потоків.

Міграція – це переміщення людей на певних територіях із зміною постійного місця проживання або з поверненням на нього [2, с.25]. Причини міграції населення є різноманітними:

- до політичних причин належать втеча від політичних переслідувань, расової, релігійної чи національної дискримінації, а також повернення додому у зв'язку зі зміною політичної ситуації [16, с. 46];
- військові причини охоплюють переміщення, пов'язані з війною, демобілізацією чи передислокацією;
- племінні причини виникають у випадках перебування некорінного населення в країнах, що займають особливе становище;
- економічні та соціальні чинники включають пошук роботи, прагнення до високих доходів, а також пошук зайнятості через економічну нестабільність або безробіття [14; 16].

Трудова міграція розглядається у широкому сенсі як переміщення робочої сили на території іншої країни, включно з експортом та імпортом робочих ресурсів і всіма видами регіональних переміщень [14, с. 5]. У вузькому розумінні вона означає переселення громадян однієї держави до іншої з можливим отриманням нового громадянства.

Іншою поширеною класифікацією в літературі є примусова та добровільна міграція. Ті, хто переїжджає з однієї країни в іншу як особи, що шукають притулку, біженці або внутрішньо переміщені особи, вважаються примусовими мігрантами, тоді як ті, хто переїжджає з інших причин, зокрема для надання робочої сили, вважаються добровільними мігрантами. Перша група не має іншого вибору, як виїхати до іншої країни через труднощі, з якими вони стикаються у своїй країні, тоді як друга група їде добровільно в пошуках особистої вигоди.

Крім вищезгаданих, для опису різних типів міграції використовуються різні терміни. Найпопулярнішим терміном є «економічна міграція». Вона визначається як рішення переїхати з однієї країни в іншу з метою поліпшення

рівня життя за рахунок краще оплачуваної роботи та кращих умов [16, с. 45]. Це дуже схоже на поняття традиційної трудової міграції. В економічній міграції пріоритет надається економічним вигодам. Іншим терміном, що зустрічається в літературі, є «політичні мігранти» – люди, які переїжджають з однієї країни в іншу через громадянські війни та політичну дискримінацію в своїх країнах.

Останнім часом популярним терміном у дослідженнях міграції став також «екологічна міграція» [47, с. 13]. Екологічні мігранти – це люди, які переїжджають зі своєї країни через екологічні умови, такі як опустелювання, підвищення рівня моря та посухи. З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що типи міжнародної міграції постійно змінюються з часом. Це пов'язано з тим, що дослідники ідентифікують нові категорії міграції на основі нових факторів, що сприяють міграції. Отже, здається, що тема міграції постійно змінюється разом зі зміною соціально-економічних та геополітичних умов.

Міжнародна міграція включає:

- Еміграцію – переміщення робочої сили з однієї країни в іншу.
- Імміграція – в'їзд робочої сили в країну перебування.

Різниця між цими двома потоками полягає в темпі міграції та кумулятивному темпі масової міграції. Міграційні процеси можна класифікувати за тривалістю та характером переміщення робочої сили, рівнем кваліфікації мігрантів та рівнем легальності [35, с. 56].

Водночас у приймаючих країнах існують певні негативні наслідки міграційних процесів. По-перше, зростання пропозиції низькокваліфікованої робочої сили може знижувати відносний рівень заробітної плати місцевих працівників, особливо у секторі з низькою кваліфікацією. По-друге, наявність працівників, готових працювати за відносно низьку оплату, може зменшувати стимул для роботодавців інвестувати в підвищення продуктивності, навчання персоналу та впровадження інновацій. По-третє, збільшення чисельності

мігрантів іноді пов'язують із посиленням організованої злочинності та торгівлі людьми, що ускладнює забезпечення безпеки у суспільстві.

Міграція вимагає міжнародного співробітництва для координації зусиль з управління міграційними потоками та захисту прав мігрантів. Проте іноді інтереси країн розходяться, що призводить до політичних конфліктів і суперечок щодо розподілу тягаря міграції.

Теоретичні підходи до вивчення міграції формувалися протягом XX–XXI століть і охоплюють економічні, соціологічні, політичні та міждисциплінарні перспективи [19, с. 23]. Класичні економічні теорії, представлені працями Хікса (Hicks, 1932), Тодаро (Todaro, 1969) та Страхана, пояснюють міграцію як результат раціонального вибору, зумовленого різницею у доходах, можливостях зайнятості та рівні добробуту [28;29]. Натомість неокласичні та структурні підходи наголошують на ролі глобальних ринків праці, нерівності розвитку та системних дисбалансів, що стимулюють мобільність (Piore, Dual Labor Market Theory).

У межах економічного підходу до вивчення міграції особливе значення має неокласична теорія, здебільшого через її вплив на розвиток міграційних теорій та моделей. Основна передумова цієї теорії полягає у тому, що різниця в рівнях заробітної плати між регіонами або країнами походження та призначення мігрантів виступає ключовим чинником міграційної мобільності населення. Концепція виникла на основі загальних положень неокласичної економічної теорії, яка пояснює переміщення факторів виробництва, зокрема робочої сили, економічними відмінностями між державами. Міграція розглядається як механізм вирівнювання цієї нерівності, через що в науковій літературі неокласичну теорію часто називають теорією «просторово-економічної рівноваги». Це свідчить про те, що у міру економічного розвитку та міграційних процесів у країнах, що розвиваються, розрив у заробітних платах поступово скорочується, а стимули до міграції зменшуються.

Неокласична перспектива економічного рівноваги бере свій початок від найпершої систематичної теорії міграції, сформульованої географом XIX століття Равенштейном (Ravenstein, 1885, 1889). Це були загальні твердження, які не були пов'язані з жодними реальними міграційними рухами. Ця традиція продовжується в роботах багатьох демографів, географів та економістів (наприклад, Jackson, 1969). Такі «загальні теорії» підкреслюють схильність людей переїжджати з густонаселених районів до малонаселених, або з районів з низьким рівнем доходу до районів з високим рівнем доходу, або пов'язують міграцію з коливаннями в економічному циклі. Ці підходи часто називають «теоріями push-pull», оскільки вони пояснюють причини міграції поєднанням «факторів push», які спонукають людей залишати свої регіони походження, та «факторів pull», які приваблюють їх до певних країн, що приймають мігрантів [39, с. 45; 40, с. 14]. До «факторів відштовхування» належать демографічне зростання, низький рівень життя, відсутність економічних можливостей та політичні репресії, а до «факторів притягання» – попит на робочу силу, наявність землі та хороші економічні та політичні свободи.

Такі теорії піддаються критиці як надто спрощені та нездатні пояснити або передбачити фактичні міграційні рухи (Sassen, 1988; Boyd, 1989; Portes and Rumbaut, 1990). Емпіричні дослідження показують, що найбільш вразливі люди з найменш розвинених країн рідко мігрують до найбагатших країн. Найчастіше мігрантами є люди середнього соціального статусу з регіонів, що переживають економічні та соціальні зміни. Аналогічно, модель «push-pull» передбачає міграцію з густонаселених районів до малонаселених регіонів; проте країни імміграції, такі як Нідерланди та Німеччина, є одними з найбільш густонаселених країн світу. Крім того, модель «push-pull» не може пояснити, чому певні групи мігрантів обирають одну країну, а не іншу. Наприклад, чому більшість алжирців мігрували до Франції, а не до Німеччини, тоді як для турків ситуація є протилежною?

Згідно з теорією міграційних систем, міграційні рухи, як правило, виникають на основі попередніх зв'язків між країнами-відправниками та країнами-приймачами, таких як колонізація, політичний вплив, торгівля, інвестиції або культурні зв'язки.

Як вже згадувалося вище, теорії міграції класифікуються за різними критеріями. Багато авторів літературних джерел намагалися класифікувати теорії за різними категоріями. Наприклад, Хаммар, Брехманн, Тамас і Файст (1997) намагаються класифікувати теорії за рівнями міграції. Згідно з Хаммаром та ін. (1997) та Файстом (2000), теорії міграції поділяються на три основні категорії: міграція на мікро-, макро- та мезорівні.

Теорії мікрорівня розглядають рішення про міграцію з точки зору окремої особи, тобто її бажань та очікувань. Теорії макрорівня розглядають рішення про міграцію з агрегованої точки зору, тобто з огляду на економічну структуру країни. Теорії мезорівня знаходяться між двома попередніми, враховуючи такі фактори, як родинні зв'язки, соціальні мережі, групи однолітків та ізольовані меншини.

Різниці між країнами пояснюють випадки, коли міграційні потоки спрямовуються з держав із вищою середньою заробітною платою до бідніших країн. Дослідження також показують, що взаємозв'язок між рівнем нерівності в оплаті праці та інтенсивністю міграції не має лінійного характеру.

У контексті Європейського Союзу особливо актуальними є підходи, що вивчають міграцію як політичний інструмент управління, безпеки та інтеграції. Концепція «керованої мобільності» (Geddes & Scholten, *The Politics of Migration and Immigration in Europe*), а також підходи, що аналізують взаємозалежність між внутрішньою та зовнішньою політикою в міграційній сфері, дозволяють системно оцінити механізми реагування ЄС на міграційні кризи [45;46]. Критичною складовою сучасної міграційної теорії є також підхід до міграції як до частини європейської інтеграції, у межах якого

вивчається взаємодія Шенгенської системи, політики безпеки та міграційного менеджменту (Trauner & Ripoll Servent).

Отже, міграція є мультидисциплінарним поняттям, яке охоплює низку дисциплін, таких як економіка, соціологія, географія, культура, право, політологія, міжнародні відносини, демографія та психологія. Тому неможливо визначити єдину універсальну теорію міграції. Як демографічний і водночас політичний процес, вона формує нові моделі взаємодії між державами та суспільствами, а її типологія – від трудової до вимушеної та політичної – відображає різноманітність мотивів і контекстів переміщення.

Ключові теоретичні підходи, вироблені в міжнародних дослідженнях, дозволяють розглядати міграцію як результат взаємодії структурних нерівностей, державної політики, ринків праці та соціальних мереж. Економічні моделі пояснюють її через логіку раціонального вибору; соціологічні – через роль мережевих зв'язків і транскордонної мобільності; політичні – через режими контролю кордонів та інституційні механізми управління мобільністю. У європейському контексті міграція виступає також ключовим елементом інтеграційних процесів та політики безпеки, що визначає необхідність комплексних підходів до її регулювання. Таким чином, теоретичні засади створюють основу для подальшого аналізу її впливу на політичні, соціальні та економічні процеси в ЄС.

1.2. Глобальні тенденції та основні чинники міграційних процесів

Міжнародна міграція – це практика з довгою історією та кількома переломними моментами. Розпад середньовічних суспільств та супутні зміни, такі як Ренесанс, комерційна революція, колонізація, сільськогосподарські революції, промислова революція, поява суспільств вільного ринку, сучасна освіта та технологічний прогрес, є одними з найважливіших факторів, що

сприяли зростанню міжнародної міграції [14]. Останнім часом глобалізація ще більше посилила міграцію, насамперед завдяки революційним змінам в інформаційних технологіях. Економічні блоки, такі як Європейський Союз, відкрили двері для міжнародної міграції в своїх країнах-членах.

Міжнародна міграція рідко є простим рішенням для окремої людини, оскільки вона передбачає відмову від своїх коренів у місці походження та швидку асиміляцію в новій країні в пошуках кращих життєвих можливостей. Набагато частіше міграція та поселення є тривалими процесами, які розгортаються протягом усього життя мігранта і впливають також на наступні покоління. Це колективна дія, що виникає в результаті соціальних змін і впливає на все суспільство як у країні походження, так і в країні призначення. Крім того, досвід міграції та життя в іншій країні часто призводить до зміни початкових планів, а це означає, що наміри мігрантів на момент від'їзду є поганими предикторами їхньої фактичної поведінки. Аналогічно, хоча жоден уряд ніколи не прагнув створити етнічно різноманітне суспільство за допомогою імміграції, політика найму робочої сили часто призводить до формування етнічних меншин, що має далекосяжні наслідки для соціальних відносин, державної політики, національної ідентичності та міжнародних відносин [14;19].

Причини виникнення міграційних процесів в Європейському Союзі є складними і різноманітними. Вони можуть бути економічними, політичними, соціальними або екологічними, і часто тісно переплітаються між собою.

Отже, міграція є процесом переміщення людей з одного місця в інше з метою облаштування на новому місці проживання. Вона може носити добровільний або вимушений характер і зумовлюватися різноманітними чинниками, зокрема економічними, екологічними та соціальними обставинами.

Фактори підштовхування – це обставини, які змушують людей залишати свою країну, тоді як фактори притягування визначають причини переїзду до

конкретної держави. Загалом виділяють три основні групи таких факторів, які впливають на міграційні рішення населення [16, с. 34].

Соціально-політичні фактори є важливими чинниками міграції, оскільки переслідування за етнічною приналежністю, релігійними, расовими, політичними або культурними ознаками змушують людей залишати свою країну [12;18;27].

Війна, збройні конфлікти, порушення прав людини чи загроза їх виникнення виступають ключовими підштовхуючими факторами [18;24]. Особи, які тікають від таких загроз, зазвичай належать до категорії гуманітарних біженців. Їхнє місце поселення значною мірою залежить від політики прийому шукачів притулку в різних країнах: деякі держави застосовують більш ліберальний підхід, ніж інші, і найчастіше біженці обирають найближчу безпечну країну [31;36].

Міжнародне гуманітарне право, зокрема Женевські конвенції, регулює ведення збройних конфліктів і покликане обмежувати їхні наслідки для цивільного населення.

Останніми роками Європа стала головним напрямком для масової міграції людей, які тікають від воєн, терору та переслідувань на батьківщині [18;41]. Так, із 245 тисяч шукачів притулку, що отримали захист у країнах ЄС у 2022 році, понад чверть прибули з охопленої війною Сирії, а Афганістан і Венесуела посіли друге та третє місця за чисельністю мігрантів відповідно.

Демографічні та економічні чинники є ключовими у визначенні міграційних процесів. Демографічні зміни, такі як зростання або скорочення населення, старіння чи омолодження, безпосередньо впливають на економічний розвиток, можливості працевлаштування в країнах походження та на формування міграційної політики в країнах призначення. Економічні причини включають низькі стандарти праці, високий рівень безробіття та загальний стан економіки, що спонукає населення шукати кращі умови життя.

Фактори притягування охоплюють вищу заробітну плату, кращі можливості працевлаштування, вищий рівень життя та доступ до освіти [21;33]. У ситуаціях економічної нестабільності та ризику подальшого занепаду більше людей, як правило, мігрує до країн із сприятливішими перспективами. За даними Міжнародної організації праці ООН, у 2019 році чисельність трудових мігрантів – осіб, що переміщуються з метою працевлаштування – становила приблизно 169 мільйонів у світі, що перевищувало дві третини всіх міжнародних мігрантів. Понад дві третини трудових мігрантів були зосереджені у країнах із високим рівнем доходу.

Екологічна та кліматична міграція є ще одним важливим чинником переміщення населення. Навколишнє середовище завжди відігравало ключову роль у міграції, адже люди тікали від стихійних лих, таких як повені, урагани та землетруси [17, с. 63]. Проте очікується, що зміни клімату посилять частоту та інтенсивність екстремальних погодних явищ, що призведе до збільшення кількості переміщень населення.

Згідно з визначенням Міжнародної організації з міграції, «екологічні мігранти – це особи, які через раптові або поступові зміни в навколишньому середовищі, що негативно впливають на їхнє життя чи умови існування, змушені залишати свої звичні домівки тимчасово або назавжди, переміщуючись у межах країни чи за її межі». Точну чисельність екологічних мігрантів у світі оцінити складно через взаємопов'язані фактори, такі як демографічні зміни, бідність, управління, безпека та конфлікти. Прогнозні оцінки коливаються від 25 мільйонів до одного мільярда осіб до 2050 року.

Європейський Союз підтримує легальну міграцію як інструмент подолання нестачі робочої сили, заповнення прогалін у професійних навичках та стимулювання економічного зростання.

Отже, учасні міграційні процеси формуються під впливом комплексної взаємодії економічних, політичних, соціальних, демографічних та екологічних чинників. Глобальні тенденції свідчать про те, що міграція стала невід'ємною

складовою світового розвитку, а її динаміка визначає важливі аспекти державної політики, міжнародної співпраці та регіональної стабільності. Ці характеристики створюють концептуальну основу для подальшого аналізу особливостей міграції у європейському контексті та ролі Європейського Союзу у формуванні підходів до її регулювання.

Міграція сама по собі не є драматичною подією, а радше звичайним соціальним явищем. Багато європейців самі мають досвід міграції або навчалися за межами своєї країни.

РОЗДІЛ II

МІГРАЦІЯ ТА УКРАЇНА

2.1. Політичні та безпекові чинники, що формують українську міграцію до ЄС

Офіційна співпраця України з Європейським Союзом у сфері міграційної політики розпочалася з середини 1990-х років, коли розпочалися переговори щодо укладення Угоди про партнерство та співробітництво (1994 р.). Водночас, якщо оцінювати з точки зору європейських стандартів та міжнародних норм з прав людини, прийнятих у ЄС, такі принципи, як свобода пересування, право на громадянство, недискримінація та захист біженців, уже стали орієнтирами для перших етапів формування національного міграційного законодавства України після здобуття незалежності.

Сучасна Україна стикається з серйозними демографічними викликами, зумовленими значними людськими втратами та скороченням трудового потенціалу, що посилюється масовим виїздом громадян за кордон [22;28]. Найбільше українських переселенців нині проживає у Польщі, Чехії та Німеччині, а якщо враховувати частку переміщених осіб відносно кількості населення приймаючої держави — у країнах Балтії. Показово, що ще донедавна саме ці держави самі зазнавали помітного відтоку населення.

Україна опинилася перед складним стратегічним завданням – відновленням і зміцненням людського капіталу у повоєнний період. Війна призвела до руйнування тисяч виробничих об'єктів та втрати мільйонів робочих місць, значна частина яких більше не підлягає відновленню. Водночас сучасні вимоги конкурентоспроможності передбачають не відтворення застарілих промислових потужностей чи технологічних підходів, а формування трудових ресурсів нового типу – здатних ефективно працювати в умовах цифрової економіки, інноваційних виробництв і швидкого

технологічного оновлення [21;37]. За таких обставин ризики подальших економічних утрат можуть бути не фатальними, якщо держава забезпечить розвиток кваліфікованого та адаптивного кадрового потенціалу.

Пандемія та війна призвели до значних прогалин у рівні освіти, які дистанційне навчання не здатне повністю компенсувати. Усунення цих накопичених дефіцитів має стати пріоритетом у процесі відновлення України, щоб середня освіта могла виступати міцною базою для набуття сучасних знань і практичних навичок. Це, у свою чергу, забезпечить молодим українцям реальні можливості для персональної конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку праці.

Безробіття серед молодих людей із вищою освітою є значним чинником втрати людського капіталу та стимулом до еміграції [22;29]. Крім того, для випускників українських університетів ще не стало нормою вільне володіння хоча б двома європейськими мовами. Високий рівень знання іноземних мов не лише надає особисті конкурентні переваги на ринку праці, а й сприяє формуванню в Україні нового цивілізаційного середовища [9, с. 78]. Ця проблема набуває особливої актуальності з урахуванням очікуваного збільшення присутності міжнародних проєктів у різних сферах, спрямованих на повоєнне відновлення бізнесу, що додатково підвищує попит на кваліфіковані кадри зі знанням кількох європейських мов.

Українська міграція до Європейського Союзу формується під впливом комплексу політичних та безпекових чинників, які протягом останніх десятиліть створювали умови для інтенсивного переміщення населення на західний напрямок [18, с. 21]. Політична нестабільність, затяжні реформи, корупція та інституційна слабкість держави поєдналися з масштабними загрозами національній безпеці, що у підсумку зумовили стійкий попит українських громадян на більш прогнозоване, безпечне та захищене середовище в країнах ЄС.

Після здобуття незалежності Україна тривалий час перебувала у стані політичного переходу, що характеризувався частими змінами урядів, суперечливими реформами та незавершеними інституційними трансформаціями. Для значної частини населення це означало відсутність довгострокової політичної стабільності й обмежені можливості реалізувати власні соціальні та професійні очікування. Відчуття непередбачуваності та дефіциту ефективного державного управління ставало одним із латентних, але постійних стимулів до міграції. Особливо помітно це проявлялося під час політичних криз, таких як Помаранчева революція та Революція Гідності, коли рівень суспільної напруги поєднувався з економічними труднощами та посиленням зовнішньополітичного тиску з боку Росії.

Російська агресія проти України стала вирішальним фактором, який радикально змінив масштаби і характер української міграції. Уже з 2014 року триваючий конфлікт на Донбасі створив нову групу вимушених мігрантів, для яких ключову роль відігравала фізична безпека [18;24]. Погіршення умов життя у прифронтових регіонах, зруйнована інфраструктура, відсутність роботи та загроза ескалації військових дій спонукали багатьох українців шукати прихистку в державах ЄС. Одночасно Європейський Союз, реагуючи на регіональний конфлікт, поступово розширював доступність правових шляхів легального перебування українців, що додатково підсилювало міграційні тенденції.

Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році спричинило наймасштабнішу хвилю вимушеної міграції в Європі після Другої світової війни [41;46]. За короткий період мільйони українців залишили країну, керуючись насамперед загрозою життю, необхідністю захисту дітей та відсутністю безпечних умов для проживання. ЄС оперативно активував Директиву про тимчасовий захист, що забезпечило українцям право на проживання, доступ до ринку праці, медичних та освітніх послуг. Таким чином, безпековий фактор безпосередньо поєднався з політичними рішеннями

ЄС, які створили легальні та передбачувані умови для інтеграції переміщених осіб.

Важливим складником політичних чинників є також довготривалий зовнішньополітичний курс України, орієнтований на європейську інтеграцію. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС та запровадження безвізового режиму у 2017 році істотно спростили мобільність населення [11;16], підвищили довіру до європейських інституцій та зробили ЄС основним напрямком як трудової, так і вимушеної міграції. У цьому сенсі міграція українців стала не лише реакцією на кожен хвилю політичної чи безпекової кризи, а й частиною ширшого процесу геополітичної переорієнтації країни.

Європейський напрям зовнішньої політики України нині набуває пріоритетного та стратегічного значення з низки причин. Зокрема, з приходом Дональда Трампа до влади у США кардинально змінилася американська зовнішня політика, зокрема щодо України, що поставило під сумнів як політико-дипломатичну підтримку Києва, так і обсяги воєнно-фінансової допомоги з боку Вашингтона [34;39]. У цих умовах Європейський Союз де-факто виступає ключовим союзником України у протистоянні російській агресії. Водночас Київ наблизився до завершальної стадії євроінтеграції, що включає відкриття переговорного процесу щодо вступу до ЄС у першому півріччі 2025 року під час головування Польщі у Євросоюзі.

Опитування щодо підтримки України з боку ЄС показали, що експерти загалом оцінюють діяльність Євросоюзу позитивно, хоча ефективність допомоги в різних сферах сприймається по-різному [39;44]. Найвищу оцінку – 4,5 бала – отримала політична солідарність та підтримка на міжнародній арені. Це включає активну дипломатичну діяльність ЄС, просування резолюцій і заяв на захист України, а також участь у міжнародних коаліціях проти російської агресії. Консолідація країн-членів ЄС та прояв політичної солідарності визнаються одними з ключових позитивних аспектів підтримки нашої держави.

Респонденти також високо оцінили (4,4 бала) допомогу українським біженцям у європейських країнах, які запровадили відповідні соціальні програми, надали тимчасовий притулок та системний захист, а також організували інтеграційні заходи і матеріальну підтримку для українців.

Фінансова допомога ЄС отримала оцінку 4,1 бала, що підкреслює важливість макрофінансових інструментів підтримки для української економіки. Йдеться, зокрема, про фінансування в рамках багаторічного плану Ukraine Facility, у межах якого в березні Україна отримала черговий транш у розмірі €3,5 млрд, а також про допомогу через ініціативу G7 ERA. Вирішальне значення має європейська частка фінансування державного бюджету України. Крім того, важливо відзначити підтримку українського енергетичного сектору, гуманітарну допомогу з боку ЄС та адресні транші окремих країн-членів.

На додаток, сучасні міграційні процеси в Україні та до ЄС значною мірою визначаються не лише економічними чи безпековими чинниками, а й соціокультурними та освітніми можливостями [21;29]. Молодь та висококваліфіковані фахівці все частіше обирають міграцію як засіб професійного та особистісного розвитку, прагнучи отримати міжнародний досвід, доступ до сучасних технологій та кращі умови для реалізації кар'єрного потенціалу. У цьому контексті українська міграція сприяє формуванню нових транснаціональних мереж, що поєднують економічні, освітні та культурні ресурси, і водночас створює додатковий тиск на внутрішню політику та систему працевлаштування України, стимулюючи необхідність реформ у сфері освіти, ринку праці та соціальної підтримки населення.

Хоча міграція відкриває можливості для міжнародної інтеграції, вона також ставить перед державою виклики щодо утримання кваліфікованих кадрів та забезпечення стійкого економічного розвитку, адже відтік робочої сили може створювати дефіцит професійно підготовлених фахівців у критично важливих секторах економіки.

Таким чином, сучасні міграційні процеси в Україні відбуваються на тлі складного геополітичного контексту та посилення зовнішніх викликів, зокрема російської агресії [14;18;39]. Після здобуття незалежності у 1991 році міграційні зв'язки з Європейським Союзом та США поступово формувалися через економічні, освітні та соціальні програми співпраці, а також через розвиток ринку праці та освітніх можливостей. США стали одним із перших партнерів, які визнали незалежність України та підтримали розвиток дипломатичних та економічних відносин, що сприяло створенню бази для подальшої трудової та освітньої мобільності українців.

З початком війни відносини України з ЄС та США набули стратегічного значення у контексті міграції: ЄС та США активно підтримують українців, що були змушені покинути країну, надаючи гуманітарну допомогу, тимчасовий прихисток, освітні програми та інтеграційні заходи. Водночас це створює виклики для внутрішньої політики України щодо утримання кваліфікованих кадрів, відновлення економіки та розвитку людського капіталу.

Сучасна українська міграція формує нові транснаціональні мережі, сприяє міжнародній інтеграції та підвищує попит на висококваліфіковані кадри з міжнародними компетенціями. Водночас вона вимагає від держави активної політики у сфері освіти, ринку праці та соціальної підтримки, щоб мінімізувати відтік фахівців і забезпечити стійке економічне відновлення. Таким чином, міграційні процеси в Україні перебувають у тісному зв'язку з зовнішньополітичними відносинами з ЄС та США та визначаються як економічними, так і соціально-політичними чинниками.

2.2. Українська міграція як фактор трансформації міграційної політики ЄС

У сучасних умовах міграційна політика країн Європейського Союзу набуває стратегічного значення для забезпечення національної та регіональної

безпеки [12;27]. Значне зростання міграційних потоків останніх років чинить серйозний тиск на соціально-економічні та політичні системи держав-членів ЄС, вимагаючи мобілізації значних ресурсів для адаптації інфраструктури, забезпечення інтеграції мігрантів і підтримки соціальної стабільності. Інтенсивний приплив мігрантів у 2015 році був зумовлений військовими конфліктами, гуманітарними кризами та політичною нестабільністю в країнах Близького Сходу та Африки, що спричинило формування масштабної міграційної кризи та зумовило необхідність перегляду та посилення законодавчих і регуляторних механізмів ЄС у сфері міграції [21;39]. Початок повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році додатково поставив перед ЄС виклики надзвичайного характеру, стимулюючи необхідність оперативного реагування, запровадження спеціальних програм допомоги українським біженцям та адаптації міграційної політики до нових умов, що формують європейський підхід до управління переміщенням населення у надзвичайних ситуаціях [7].

Трансформація міграційної політики Європейського Союзу у контексті російсько-української війни викликала значний інтерес у дослідників різних країн [25;41]. Зарубіжні вчені, такі як Ф. Урбан, В. Опіола, Б. Чепіль, зосереджують увагу на аналізі політик держав, що прийняли іммігрантів, та досліджують механізми їхньої інтеграції у європейський простір [30;36]. Зі свого боку, вітчизняні дослідники, такі як Л.С. Мосора та В.В. Оленюк, розглядають питання міграції, аналізуючи наслідки міграційних процесів для українського суспільства та економіки, а також розробляють рекомендації щодо заходів зі стимулювання повернення українських громадян.

Міграційна політика Європейського Союзу стикається з численними викликами, що вимагають комплексного та узгодженого підходу всіх країн-членів для ефективного управління міграційними потоками. Однією з головних проблем є нерівномірний розподіл відповідальності за прийом біженців між державами ЄС, що спричиняє напруженість і ускладнює спільне

вирішення міграційних питань [33, с. 43]. До того ж різниця в національних політиках країн-членів створює додаткові перешкоди для координації та реалізації єдиного підходу. Наприклад, північні держави, які більш відкриті до прийому мігрантів, застосовують інші підходи порівняно з південними країнами, що стикаються з нелегальною міграцією через Середземне море. Частково врегулювати ці проблеми дозволяє ухвалений Європарламентом «Пакт про міграцію та притулок», який передбачає систему солідарності та справедливий розподіл відповідальності [45, с.15]. Завдяки цьому інші держави-члени зобов'язані брати участь у вирішенні міграційної кризи, надаючи підтримку країнам, які приймають більшість біженців, як у вигляді прийому мігрантів, так і через фінансові внески.

Крім того, міграційна політика ЄС має гарантувати безпеку своїх громадян. Ефективний контроль на кордонах та протидія нелегальній міграції залишаються ключовими елементами, що потребують постійного вдосконалення та тісної міждержавної співпраці [26, с. 38]. Водночас демографічні зміни, зокрема старіння населення та його зменшення у деяких країнах-членах, створюють додатковий тиск на міграційну політику, стимулюючи розробку стратегій залучення мігрантів для підтримки економічного зростання та забезпечення соціальної стабільності.

Згідно з даними Eurostat за 2022 рік, до Європейського Союзу прибуло близько 5,1 млн осіб з країн, що не входять до ЄС [48, с. 34], водночас 1,5 млн громадян перемістилися між державами-членами Союзу. У сумі міжнародна міграція в ЄС охопила приблизно 6,6 млн осіб. У той же час близько 1,1 млн людей покинули ЄС, переїхавши до держав за його межами. Порівняно з 2021 роком, число іммігрантів у ЄС зросло більш ніж удвічі – з 2,3 млн до 5,1 млн, а внутрішньо переміщених осіб стало 1,5 млн проти 1,4 млн роком раніше. Найактивніші потоки імміграції були зафіксовані у східноєвропейських країнах, таких як Польща, Угорщина, Чехія та Німеччина, що пов'язано з початком повномасштабної російсько-української війни. У відповідь на

зростання потреб українських біженців 4 березня 2022 року Рада ЄС ухвалила Директиву про тимчасовий захист [46, с. 21], яка надала можливість отримати тимчасовий захист у будь-якій державі-члені, забезпечила доступ до ринку праці та дозволила повертатися в Україну без втрати відповідного статусу.

Прибуття українських біженців до країн Європейського Союзу мало позитивний економічний ефект [29;42]. У 2022 році витрати українців за кордоном майже втричі перевищили показники попереднього року, що сприяло зростанню виробництва товарів і наданих послуг у країнах-приймачах. За оцінками, участь українських біженців у робочій силі може забезпечити зростання виробництва товарів і послуг у державах ЄС на 0,6–2,3 % до 2026 року [35, с. 5], залежно від конкретної країни.

Водночас цей міграційний потік створив істотне фінансове навантаження на бюджети приймаючих держав [24, с. 21]. Так, лише Польща у 2022 році витратила на підтримку українських біженців понад 12 млрд євро. Незважаючи на це, загальний вплив міграції українців на економіку ЄС залишається позитивним [38, с. 45], оскільки більшість мігрантів мають кваліфікацію та потенціал для генерування додаткової економічної вартості. У відповідь на ці процеси європейські країни обрали стратегію активної інтеграції українських біженців.

В умовах складної демографічної ситуації, природного скорочення національної робочої сили та значних витрат на адаптацію та соціальне облаштування українських біженців, європейські країни, ймовірно, зацікавлені в утриманні на своїй території висококваліфікованих працівників, молоді та спеціалістів, які відповідають потребам економіки. У спеціальній доповіді радника Європейської комісії з питань України рекомендується вже зараз розробити спільні підходи для держав-членів щодо визначення правового статусу українців після завершення війни [43, с. 65], зокрема продовження дозволів на перебування на строк до 10 років, необхідний для відбудови країни. Такий підхід має на меті забезпечити українських біженців відчуттям

стабільності та надійності їхнього правового становища, що стимулюватиме їх до працевлаштування, вивчення мови та професійного навчання. Враховуючи значні зусилля країн ЄС щодо інтеграції українців, можна очікувати позитивних результатів у поповненні трудових ресурсів і зміцненні населення. Ймовірно, це також сприятиме створенню умов для возз'єднання сімей, навчання молоді та стажування спеціалістів на території держав-членів ЄС.

Серед пріоритетних напрямків інтеграції – сприяння у працевлаштуванні та доступ до освіти. Реалізація цих завдань відбувається через спеціальні програми професійної адаптації, а також курси вивчення мов, що допомагають біженцям ефективно включитися в економічне та соціальне життя країн-приймачів.

Водночас Україна зазнає низки негативних наслідків міграційних процесів, серед яких ключовими є втрата людського капіталу та скорочення робочої сили, що може істотно загрожувати стабільності та розвитку економіки й суспільства загалом. Значний відтік населення, особливо кваліфікованих і високопрофесійних фахівців, призводить до втрати критично важливих ресурсів для інноваційного розвитку, модернізації виробничих секторів та забезпечення конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Крім того, ці міграційні тенденції негативно впливають на демографічну структуру населення, сприяючи зростанню частки літніх громадян та зменшенню пропорції працездатного населення, що, у свою чергу, поглиблює соціально-економічні дисбаланси та ускладнює забезпечення довгострокової соціальної та економічної стабільності України.

Опитування та дослідження показують, що близько 63% українських біженців у країнах ЄС планують повернутися до України після завершення війни [5;9]. Проте цей показник є неоднорідним і суттєво залежить від віку та соціально-економічного статусу респондентів. Найменш готові до повернення молоді люди, зокрема студенти та ті, хто не має стабільної роботи, тоді як старші громадяни та особи з високим рівнем доходу демонструють більшу

готовність повернутися. За даними Центру економічних стратегій, після завершення війни не планують повернутися від 1,3 до 3,3 млн українців [2, с. 15]. Крім того, значна кількість сімей, що на початку війни опинилися розділеними – від 100 до 745 тис. осіб – ймовірно возз'єднається поза межами України. Таким чином, основними умовами для повернення українців є закінчення військового конфлікту, наявність гідної та стабільно оплачуваної роботи, а також підвищення рівня життя та економічної стабільності в країні.

Для активізації підприємницької діяльності серед громадян, які повертаються в Україну, важливо запровадити спрощені та пільгові режими оподаткування для новостворених підприємств, надаючи їм конкурентні переваги порівняно з умовами, що існують у країнах Європейського Союзу. Такий підхід дозволить сформувати сприятливе середовище для розвитку малого та середнього бізнесу, що, у свою чергу, стимулюватиме економічне зростання та сприятиме скороченню рівня безробіття. З огляду на те, що на сьогодні бізнес-клімат у країнах ЄС є більш привабливим, саме створення вигідних економічних умов у сфері підприємництва має стати одним із ключових та першочергових напрямів реформування державної політики, спрямованої на заохочення повернення українських громадян.

Важливим аспектом є також вплив української міграції на міждержавну координацію у сфері міграції та безпеки. Масові переміщення українців змусили країни-члени активніше координувати дії щодо гуманітарної допомоги, прийому та розподілу біженців [20;47]. ЄС був змушений оптимізувати внутрішні механізми фінансування гуманітарних програм, що включають не лише матеріальну підтримку переселенців, а й інфраструктурні інвестиції, охорону здоров'я, освіту та соціальні послуги. У цьому контексті українська міграція стала каталізатором розвитку системних підходів до кризових міграційних потоків у Європі, які можуть застосовуватися і до інших країн-постраждалих від конфліктів.

Крім того, українська міграція сприяє змінам у законодавстві ЄС щодо захисту прав біженців та трудових мігрантів. Під впливом масових переселень українців спостерігається тенденція до уніфікації стандартів надання соціальних послуг, доступу до освіти, медичного забезпечення та легальної зайнятості. Це дозволяє зменшити соціальну нерівність між біженцями різних категорій та підвищує загальну ефективність інтеграційних механізмів [32, с. 45].

Водночас слід відзначити, що українська міграція несе виклики для ЄС у довгостроковій перспективі. З одного боку, вона стимулює розвиток єдиного ринку праці та гуманітарної інфраструктури, а з іншого – потребує значних фінансових витрат та координації політики між країнами-членами. Виникає необхідність забезпечити баланс між підтримкою українських мігрантів та запобіганням соціальній напрузі серед місцевого населення. Ця ситуація демонструє, що українська міграція стає не лише гуманітарною проблемою, а й стратегічним фактором, який формує майбутню міграційну політику Європейського Союзу, стимулює реформування існуючих інституційних підходів та прискорює адаптацію до глобальних міграційних процесів.

Отже, повномасштабна російсько-українська війна суттєво трансформувала міграційну політику Європейського Союзу, поставивши перед ним нові завдання та потребу в адаптації існуючих підходів. Інтеграція українських біженців у соціально-економічний простір ЄС має потенціал як підтримати розвиток держав-членів, так і сприяти стабільності європейського регіону. Водночас для України стратегічним пріоритетом є створення умов, які стимулюватимуть повернення громадян, зокрема проведення системних реформ, відбудова інфраструктури та формування привабливого середовища для розвитку бізнесу. У цьому контексті ключового значення набуває усвідомлення спільності інтересів ЄС та України у протистоянні агресору, а також поглиблення співпраці у сфері міграційної політики. Така взаємодія є

необхідною передумовою збереження політичної та соціально-економічної стабільності в Європі.

РОЗДІЛ ІІІ

ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Політичні та інституційні виклики у сфері управління міграцією

Причини, що зумовлюють міграційні процеси в межах Європейського Союзу, мають багатофакторний і комплексний характер [11;24]. Вони охоплюють економічні, політичні, соціальні та екологічні чинники, які нерідко взаємодіють між собою й утворюють взаємозалежні мотиваційні ланцюги переміщення населення [18;37].

Міграція в межах Європейського Союзу формується під впливом багатозарової сукупності економічних, політичних, соціальних та екологічних чинників [21, с. 56]. ЄС і надалі стикається зі складностями у сфері регулювання цих потоків та прагне виробити дієві механізми мінімізації можливих ризиків, водночас гарантувавши захист прав мігрантів і шукачів притулку [29;41].

Міграційна тематика посіла провідне місце в європейських та міжнародних дискусіях, оскільки безпосередньо впливає на ключові сфери суспільного життя [15, с. 32]. Те, що донедавна розглядалося як окремий виклик для Європейського Союзу, перетворилося на один із центральних елементів європейської політичної agenda [32, с. 25]. Європейські держави стикаються з широким спектром проблем, пов'язаних із міграцією, включно з демографічним спадом, зростанням нелегальних потоків та необхідністю інтеграції й підтримки шукачів притулку.

У відповідь на ці тенденції ЄС ухвалив комплексний пакет реформ у сфері міграції та притулку, що передбачає модернізацію підходів до управління міграційними процесами [44, с. 4]. Запровадження Нового пакту про міграцію та притулок у грудні 2023 року спричинило активні дискусії серед держав-членів та партнерів ЄС, адже він символізує перегляд попереднього бачення

міграційної політики та спрямований на формування більш збалансованої, ефективної та стійкої системи управління міграцією в Європейському Союзі [45, с. 26].

Для держав Європейського Союзу питання міграції та захисту біженців уже багато років посідає провідне місце в політичному порядку денному [20, с. 14]. Європейські суспільства продовжують зіштовхуватися з низкою структурних проблем, серед яких – демографічне старіння, дефіцит кваліфікованої робочої сили та нерегулярні міграційні потоки, що включають прибуття шукачів притулку й біженців. Ці чинники формують складний комплекс викликів, що потребують узгоджених політичних рішень на рівні ЄС [31, с. 27].

Оскільки Європейський Союз стикається з новими викликами у сфері міграції, інтенсивність дискусій щодо шляхів подолання цієї кризи постійно зростає. Прийняття Нового пакта про міграцію та притулок стало поворотним моментом, адже документ формує оновлену концептуальну основу підходу ЄС до регулювання міграційних процесів [45, с. 48]. На думку багатьох політологів, запропоновані у Пакті механізми представляють собою суттєвий зсув від традиційної моделі, яка спиралася на конституційні та правові принципи ЄС щодо гарантій права на притулок [34, с. 34]. Така трансформація свідчить про прагнення ЄС знайти більш прагматичний і безпековий підхід до управління міграційними потоками в умовах сучасних криз.

Новий пакт про міграцію та притулок був узгоджений Європейським парламентом 20 грудня 2023 року [45, с. 56]. Це комплексний та амбітний документ, спрямований на реформування міграційної політики Європейського Союзу та врегулювання ключових викликів, з якими стикаються кваліфіковані мігранти, шукачі притулку та біженці. Угоду було досягнуто після семи років інтенсивних дискусій між державами-членами, Європейським парламентом та Європейською комісією. Прийняття Пакта стало відповіддю на значне нерегулярне прибуття мігрантів, що розпочалося у 2015 році, а також на

дисбаланс у розподілі відповідальності, коли держави на зовнішніх кордонах ЄС, зокрема Італія та Греція, фактично несли непропорційно велике навантаження [28;38]. Новий пакт має на меті забезпечити більш рівномірний розподіл тягаря між країнами-членами та створити ефективні механізми управління нелегальною міграцією.

Розуміння того, що жодна держава не здатна ефективно управляти міграційними потоками виключно власними силами, зумовило формування зовнішнього виміру міграційної політики ЄС [19, с. 23]. Цей напрям передбачає зміцнення внутрішньої координації між державами-членами, активізацію співпраці з країнами – основними джерелами міграції, а також поглиблення взаємодії з державами-сусідами. Саме ці підходи були кодифіковані в стратегічному документі «Глобальний підхід до міграції та мобільності», ухваленому у 2005 році та переглянутому у 2011 році [42, с. 34]. Зовнішньополітичний компонент міграційної політики ЄС орієнтований на налагодження партнерства з країнами походження та транзиту мігрантів. Основна мета – визначити спільні інтереси у сфері міграції та спільно реагувати на виклики, які виникають у цьому процесі. Глобальний підхід виступає продовженням загальної зовнішньої політики ЄС і водночас узгоджується з програмами розвитку та допомоги третім країнам. Цей механізм має забезпечити стимулювання легальної та безпечної міграції, зниження рівня нелегальної мобільності, а також використання позитивного потенціалу міграції для розвитку як країн-реципієнтів, так і держав-джерел [33, с. 12]. Після оновлення у 2011 році до документа було включено новий пріоритет – посилення захисту осіб, які потребують міжнародного притулку. Крім того, переглянута версія суттєво розширила сферу застосування підходу, включивши до нього сприяння короткостроковій міжнародній мобільності [36, с. 34] (подорожам тривалістю до трьох місяців). Хоча такі переміщення формально не класифікуються як міграція, вони відіграють важливу роль у поглибленні міжособистісних, економічних і культурних зв'язків, стимулюють

розвиток торгівлі та міжнародного співробітництва. У багатьох випадках короткострокова мобільність слугує альтернативою довгостроковій міграції, або ж, навпаки, стає першим кроком до неї.

Для реалізації положень Глобального підходу ЄС створив систему політичних та правових інструментів [42, с. 28], що охоплює двосторонні й регіональні діалоги, спільні плани дій, а також механізми у сфері візової політики та реадмісії. Окремим напрямом стала фінансова й технічна підтримка країн-партнерів у вдосконаленні їхніх систем управління міграційними процесами. Ця допомога забезпечується через програми та фонди різних інституцій Європейського Союзу. Лише у 2012–2013 роках Європейська комісія профінансувала понад 90 проектів, спрямованих на розвиток міграційного управління, на загальну суму понад 200 млн євро [43, с. 32] в різних регіонах світу.

Зовнішньополітичний компонент міграційної політики ЄС орієнтований на роботу з низкою ключових регіонів [25, с. 12]. Насамперед це держави, що безпосередньо межують із Європейським Союзом, а також країни Близького Сходу й Субсахарської Африки, які виступають основними маршрутизаторами потоків нелегальних мігрантів та шукачів притулку, що прибувають до Європи через Середземне море.

Основними механізмами взаємодії з країнами-походження мігрантів ЄС визначає співпрацю у сфері мобільності та розвиток циркулярної міграції [30]. Як зазначено у відповідному посланні Європейської комісії [40, с. 39], ці інструменти спрямовані на полегшення доступу до ЄС громадян тих держав, які готові брати участь у вдосконаленні системи управління міграцією та у протидії нелегальним потокам. Від партнерів очікується укладення та виконання угод про реадмісію, проведення інформаційних кампаній щодо ризиків нелегальної міграції, а також посилення прикордонного контролю.

У відповідь Європейський Союз може надати ширші можливості доступу до ринку праці та освітніх програм, сприяти передвиїзній мовній і

професійній підготовці потенційних мігрантів, підтримувати програми реінтеграції тих, хто повертається, налагоджувати співпрацю між службами зайнятості країн походження та призначення, а також спрощувати процедури візового оформлення.

Основними механізмами взаємодії ЄС із країнами-постачальниками мігрантів виступають співпраця у сфері мобільності та реалізація циркулярної міграції. Як зазначено у відповідному посланні Європейської комісії, ці інструменти спрямовані на полегшення доступу до ЄС громадян тих держав, які готові співпрацювати з Євросоюзом для вдосконалення управління міграційними потоками та протидії нелегальній міграції. Від партнерів очікується укладення та виконання угод про реадмісію, проведення інформаційних кампаній щодо ризиків нелегальної міграції, а також посилення прикордонного контролю. Зі свого боку ЄС пропонує партнерам розширений доступ громадян цих країн до ринку праці та освітніх програм у Євросоюзі, організацію передвиїзної мовної та професійної підготовки потенційних мігрантів, реалізацію програм реінтеграції тих, хто повертається на батьківщину, налагодження двосторонньої співпраці між службами зайнятості країн походження та призначення, а також спрощення процедур отримання віз.

У рамках політики «Східного партнерства» співпраця у сфері міграції посідає значне місце [13, с. 32]. У посланні Єврокомісії, присвяченому взаємодії з країнами-сусідами на сході, спеціально виділено розділ, присвячений транскордонній мобільності та безпеці. У ньому підкреслюється, що сприяння вільному та безпечному пересуванню населення є ключовим пріоритетом. Водночас успіх цієї співпраці значною мірою залежить від готовності партнерів ЄС ефективно регулювати міграційні процеси. Це передбачає протидію нелегальній міграції, розбудову системи захисту біженців відповідно до європейських стандартів, розвиток інтегрованої прикордонної інфраструктури, а також боротьбу з корупцією та організованою злочинністю. Виконання цих заходів є необхідною умовою для поступового

скасування візового режиму для громадян відповідних держав. Для реалізації цих цілей ЄС надає фінансову та технічну підтримку. Так, Україні виділено 28 млн євро на розвиток системи управління міграціями та надання притулку, а також для виконання критеріїв, встановлених ЄС для скасування візового режиму. Крім того, у рамках чотирирічної програми ЄС сприяє вдосконаленню прикордонного контролю в Україні, на що передбачено 66 млн євро [8;14].

Європейський Союз стикається з низкою складних політичних та інституційних проблем у сфері управління міграцією. Одним із таких викликів є розширення мандату агентства Frontex [46, с. 54], яке відповідає за охорону зовнішніх кордонів. Його посилення передбачає реагування на нові загрози, включно з гібридними ризиками, але водночас створює питання прозорості та відповідальності в діяльності агентства.

Ще одним складним аспектом є організація повернення мігрантів через новий механізм «European System for Returns» [47, с. 36]. Цей підхід передбачає створення центрів повернення у третіх країнах та стандартизацію депортаційних процесів. Він викликає критику з боку країн походження мігрантів і правозахисних організацій, оскільки стосується дотримання прав людини і міжнародного права.

Політична поляризація також ускладнює прийняття солідарних рішень у ЄС [17, с. 12]. Популістські та ультраправі партії часто підсилюють страхи населення щодо міграції, що створює труднощі у впровадженні обов'язкових механізмів розподілу біженців та спільних програм.

Не менш важливим є і фінансовий аспект. Агентствам, що займаються питаннями притулку та міграції, часто бракує ресурсів для ефективного розгляду заяв, а національні служби перевантажені, що призводить до затримок і зниження ефективності системи.

Нарешті, нові механізми управління міграцією створюють юридичні складнощі, оскільки окремі практики, наприклад примусове повернення мігрантів або утримання в третіх країнах, ставлять під сумнів відповідність

міжнародним конвенціям та викликають судові розгляди у різних державах-членах.

Отже, політичні та інституційні виклики у сфері управління міграцією в ЄС є багатогранними і взаємопов'язаними. Вони включають потребу посилення контролю на зовнішніх кордонах, забезпечення дотримання прав людини при поверненні мігрантів, гармонізацію біометричних та інформаційних систем, а також подолання політичної поляризації та недостатнього фінансування агентств. Для ефективного вирішення цих проблем необхідна тісна координація між державами-членами, вдосконалення законодавчих та інституційних механізмів, а також впровадження прозорих і справедливих процедур, що забезпечать баланс між безпекою, економічними потребами та правами мігрантів.

3.2. Соціально-економічні та безпекові наслідки для держав-членів ЄС

Міграція має багатовимірний вплив на соціально-економічне становище країн Євросоюзу. З одного боку, приплив мігрантів значно посилює економічну активність, тоді як з іншого – породжує виклики, пов'язані з безпекою та соціальною інфраструктурою.

По-перше, мігранти відіграють дедалі вагомішу роль на ринку праці ЄС. Згідно з даними Європейської комісії, нині близько 2,9 млн мігрантів (не-громадян ЄС) входять у робочу силу блоку, становлячи приблизно 6 % загальної зайнятості [1, с. 56]. Migration and Home Affairs Вони заповнюють дефіцитні професії, наприклад, оператори машин або працівники промислових галузей, які мають проблеми із забезпеченням власних громадян – це покращує продуктивність та стимулює економічне зростання [2].

Крім того, за даними OECD, мігранти особливо суттєво впливають на економіку депресивних регіонів: вони становлять значну частку ключових працівників, зокрема в системі охорони здоров'я – мігранти складають приблизно 23 % лікарів на певних територіях ЄС [3, с. 45]. Внаслідок цього регіональний ВВП на душу населення підвищується, особливо в бідніших частинах ЄС: за оцінками OECD, приріст мігрантів на 10 % у регіоні асоціюється зі зростанням ВВП на голову більш ніж на 0,15 %, а в найбідніших регіонах – навіть на 0,36 % [3, с. 52].

Проте соціально-економічні вигоди не позбавлені проблем. Наприклад, багато висококваліфікованих мігрантів стикаються з неповним використанням їхніх компетенцій – явище, яке називають «brain waste». У деяких європейських країнах майже половина мігрантів із вищою освітою працює на посадах, нижчих за їхню кваліфікацію [4, с. 28]. Financial Times Це не лише проблема для самих мігрантів, але й означає втрату потенційного внеску в інновації та економічне зростання країн прийому.

З точки зору бюджету, мігранти можуть позитивно впливати на державні фінанси: у країнах, де вони інтегруються на ринку праці, їхні податкові внески і внески до систем соціального забезпечення часто перевищують витрати на соціальні виплати [1, с. 30]. Migration and Home Affairs Це особливо актуально для європейських країн із старіючим населенням – мігранти допомагають підтримувати фінансову стабільність пенсійних систем.

Однак потоки мігрантів також створюють додатковий тиск на соціальну інфраструктуру. Зростаючий попит на житло, охорону здоров'я, освіту та соціальні послуги може призводити до перевантаження систем, особливо в регіонах, які приймають значну кількість мігрантів. Це підвищує соціальну напруженість та вимоги до урядів щодо капіталовкладень у інфраструктурні проекти.

Першим питанням, яке викликало значні суперечки серед держав-членів ЄС, стало питання розподілу відповідальності за новоприбулих шукачів

притулку [7, с. 31]. Прикордонні країни, зокрема Італія та Греція, раніше приймали найбільшу частку біженців і відчували значне навантаження, тому вони прагнули впровадити систему, що дозволяла б перенаправляти частину шукачів притулку до інших держав ЄС [7, с. 39]. Проте така ініціатива спричинила серйозні дискусії, адже країни, як-от Польща та Угорщина, категорично відмовлялися брати на себе будь-яку відповідальність або фінансові зобов'язання щодо прийому біженців. Хоча угода була укладена та вважається історичною для ЄС, Угорщина відкрито не підтримала її: міністр закордонних справ Угорщини Петер Сіярт заявив, що країна відкидає її «найрішучішим чином». Незважаючи на це, інші члени ЄС вирішили продовжити роботу над новим пактом і прискорити його реформування для ефективного регулювання міграційних потоків.

Відповідно до нових положень Нового пакту про міграцію та притулок, держави-члени ЄС отримали два альтернативні шляхи виконання своїх зобов'язань: або надати фінансовий внесок у розмірі приблизно 20 000 євро за кожного шукача притулку до Єврофонду, або прийняти та обробити 30 000 заяв на отримання притулку самостійно [9, с. 5].

Другим ключовим аспектом, який вирішує Новий пакт про міграцію та притулок, є організація перевірки та обробки заявок від шукачів притулку. Впровадження пакту забезпечило вдосконалену систему упорядкування осіб, які звертаються за притулком. До нових механізмів управління входять уніфікована процедура ідентифікації для громадян, що не є членами ЄС, реєстрація у базі даних Eurodac, а також застосування Регламентів щодо процесу надання притулку, управління міграцією та дій у кризових і форс-мажорних ситуаціях [9, с. 12]. Ці заходи мають на меті забезпечити ефективну підтримку шукачам притулку та гарантувати доступ до необхідних послуг. Водночас деякі неурядові організації, зокрема Міжнародний комітет порятунку, висловлюють занепокоєння, зазначаючи, що нові положення можуть призвести до збільшення кількості спеціалізованих центрів

тимчасового утримання, де люди можуть залишатися тривалий час без реальної можливості виходу [10, с. 27].

Третім питанням, яке вирішує Новий пакт про міграцію та притулок, є забезпечення надходження кваліфікованої робочої сили та інтеграція нових мігрантів у країни ЄС. Через тривале скорочення чисельності населення ЄС виникла потреба в залученні висококваліфікованих працівників для підтримки економічного зростання. У цьому контексті переглянуто положення щодо «Блакитної карти ЄС» [11, с. 28], що забезпечує вільне пересування працівників у країнах-членах та країнах, які не входять до ЄС. Впроваджено низку гнучких механізмів, зокрема зниження мінімального рівня заробітної плати для отримання карти та скорочення необхідного терміну трудового договору до шести місяців. Крім того, висококваліфіковані бенефіціари міжнародного захисту також мають право на отримання «Блакитної карти», що дозволяє їм привозити родини, отримувати доступ до ринку праці та користуватися внутрішньою мобільністю між державами-членами. Пактом передбачено також спрощену зміну роботодавця після початкового періоду перебування в ЄС. Попри це, успіх цих реформ значною мірою залежить від особливостей національної реалізації в кожній державі-члені, що означає, що вигоди від заходів будуть нерівномірними для різних країн та мігрантів [11, с. 37].

З боку безпеки нерегулярна міграція часто пов'язана з діяльністю організованих злочинних груп. За даними Eurojust, контрабанда мігрантів здійснюється транснаціональними мережами, які займаються також відмиванням грошей та шахрайством з документами [12, с. 48]. Eurojust +1 У доповіді Європолу (EU-SOCTA 2025) підкреслюється, що злочинні групи еволюціонують, використовуючи цифрові канали та штучний інтелект для вербування та перевезення мігрантів, а також для інших форм злочинної діяльності, таких як торгівля людьми, зброєю та наркотиками [13, с. 29].

Кримінальні мережі, що займаються міграцією, часто тісно пов'язані з іншими нелегальними ринками [12, с. 35]. Наприклад, Eurojust повідомляє, що у приблизно 75 % справ про контрабанду мігрантів задіяно кілька держав-членів, що ускладнює координацію дій правоохоронних органів. Eurojust Крім того, загроза легітимності кордонів і державних інститутів зростає, коли кримінальні структури намагаються використовувати міграцію як інструмент для розмивання контролю або фінансування гібридних загроз.

Також є технологічні виклики: використання біометрії та систем автоматизованого прийняття рішень на кордонах може порушувати права мігрантів. Недавні дослідження показують, що рішення, прийняті ІІ-системами, можуть мати проблеми з недискримінацією, приватністю та правом на справедливую процедуру. arXiv Це створює не лише етичні, а й політичні ризики для держав, які впроваджують такі технології в управлінні кордонами.

У підсумку, наслідки міграції для держав-членів ЄС є змішаними: з одного боку, її вклад у ринок праці, наповнення бюджету й підтримку демографії є суттєвими, а з іншого — її потенційні ризики у сфері безпеки, соціальної інтеграції й інституційної стабільності вимагають комплексної політики, яка балансуватиме економічні вигоди з управлінням загрозами.

Соціально-економічні та безпекові наслідки міграції для держав-членів ЄС є багатовимірними. По-перше, прибуття значної кількості мігрантів, зокрема українських біженців, частково компенсує дефіцит робочої сили через старіння населення та низьку народжуваність, сприяє поповненню кваліфікованих кадрів і розвитку економіки [1, с. 21]. По-друге, інтеграційні програми та соціальна підтримка мігрантів вимагають значних фінансових витрат, що створює тиск на державні бюджети, але водночас інвестиції в освіту та професійне навчання можуть забезпечити довгострокові економічні вигоди. По-третє, соціальна інтеграція мігрантів має безпосередній вплив на стабільність суспільства: ефективна адаптація та працевлаштування зменшують ризики соціальної напруженості, тоді як відсутність належної

підтримки може спричиняти конфлікти та нерівність. З точки зору безпеки, держави-члени ЄС мають запобігати нелегальній міграції та забезпечувати контроль кордонів, водночас дотримуючись прав людини та міжнародних стандартів щодо біженців і шукачів притулку.

Отже, міграція у сучасних умовах виступає одночасно як важливим ресурсом для підтримки економічної та демографічної стабільності ЄС, так і джерелом соціально-політичних викликів, що потребують комплексного підходу до інтеграції, регулювання і безпеки.

РОЗДІЛ IV

ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЯЦІЇ МІГРАЦІЇ В ЄС

4.1. Основні інструменти та нормативні рамки ЄС

Причини, що зумовлюють міграційні процеси в межах Європейського Союзу, мають багатофакторний і комплексний характер. Вони охоплюють економічні, політичні, соціальні та екологічні чинники, які нерідко взаємодіють між собою й утворюють взаємозалежні мотиваційні ланцюги переміщення населення [1, с. 20].

Міграційні виклики в Європейському Союзі вимагають всебічного реагування та узгоджених дій на рівні всіх держав-членів [4, с. 13]. Ефективне їх подолання передбачає формування довгострокових стратегічних рішень, які поєднують гуманітарний вимір, питання безпеки та економічні пріоритети. Попри вже здійснені ЄС кроки у цьому напрямі, міграційна тематика й надалі залишається ключовим елементом європейського політичного порядку денного.

Розуміння суті міграційних процесів є фундаментальною умовою для формування ефективної політики їх врегулювання [10, с. 28].

- для більшості мігрантів переміщення не є добровільним вибором – вони вимушені залишати свої домівки через комплекс причин. До них належать економічні труднощі, соціальна нестабільність, політичний тиск або загрози безпеці, що позбавляють людей можливості жити у прийнятних умовах;
- окрім політичних біженців, багато мігрантів у перспективі хотіли б повернутися до своїх країн. Проте відсутність очікувань на покращення рівня життя, економічної стабільності чи можливостей

для розвитку стримує їх від повернення, змушуючи залишатися в країнах призначення.

Одним із підходів до пом'якшення міграційної кризи є формування таких умов у країнах походження, за яких люди були б зацікавлені повернутися додому [16, с. 21]. Суть проблеми полягає в тому, що більшість мігрантів, навіть усвідомлюючи ризики небезпечних маршрутів до Європи, керуються переконанням: «У моїй країні немає перспектив, тому виїзд – єдина можливість. Якщо мені вдасться дістатися Європи, я зможу змінити своє життя, так само як це зробили ті, хто поїхав раніше». Таке сприйняття глибоко вкорінене, і саме його подолання – шляхом розвитку економічних можливостей, соціальної інфраструктури та стабільності в країнах походження – є ключовим елементом більш широкої стратегії врегулювання міграційних потоків [18, с. 19].

Отже, розширення підтримки ініціативам, що стимулюють економічний розвиток у країнах походження мігрантів, могло б суттєво вплинути на зміну суспільних настроїв. Інвестиції у локальні проекти продемонстрували б людям, що альтернативою виїзду є реальні можливості для особистого та професійного зростання у власній державі. Це, у свою чергу, зменшило б мотивацію до міграції, оскільки частина потенційних мігрантів бачила б перспективи для розвитку саме вдома.

27 квітня 2022 року Європейська комісія оприлюднила комунікацію, у якій окреслено оновлене бачення сталої політики ЄС щодо легальної міграції [25, с. 34]. У документі визначено напрями залучення необхідних для Союзу навичок і кваліфікацій, що покликані компенсувати дефіцит робочої сили та відповісти на поглиблення демографічних викликів у Європі.

У той самий день Європейська комісія презентувала дві законодавчі ініціативи, спрямовані на оновлення Директиви про єдиний дозвіл та Директиви про статус довгострокових резидентів [29, с. 19].

Паралельно було запропоновано створити Європейський резерв талантів – загальносоюзну платформу, покликану полегшити доступ роботодавців до фахівців із третіх країн, які володіють затребуваними компетенціями [31, с. 45]. Передбачається, що така система підвищить конкурентоспроможність ЄС та забезпечить швидше й ефективніше міжнародне працевлаштування у сферах із дефіцитом кадрів.

Її основне призначення полягає в тому, щоб налагодити ефективний зв'язок між громадянами третіх країн, які шукають роботу, та європейськими роботодавцями, сприяючи таким чином подоланню гострого кадрового дефіциту на ринку праці ЄС [34, с. 18].

Ініціатива орієнтована на три ключові групи:

- осіб із третіх країн, які мають намір працевлаштуватися в Європейському Союзі;
- роботодавців у державах-членах, особливо в галузях, що відчують нестачу кваліфікованого персоналу;
- держави-члени ЄС, які можуть долучитися до платформи добровільно відповідно до власних національних пріоритетів.

13 червня 2024 року Рада ЄС схвалила переговорний мандат щодо законодавчої ініціативи зі створення Європейського резерву талантів.

Пропозиція щодо оновлення Директиви про єдиний дозвіл має на меті спростити процедуру його отримання, що полегшить державам-членам залучення висококваліфікованих працівників із третіх країн. Крім того, нова ініціатива посилює захист мігрантів на робочому місці, запобігаючи їхній експлуатації та дискримінації.

Запропонована директива передбачає впровадження таких положень:

- єдина процедура подання заявки на комбінований дозвіл на проживання та роботу;
- забезпечення рівних прав для громадян третіх країн, що отримують єдиний дозвіл, на рівні з громадянами держави-члена, яка його видає;

- прискорена обробка заявок;
- надання власникам єдиного дозволу можливості змінювати роботодавця.

Програма переселення надає біженцям, які потребують захисту, можливість легально та безпечно потрапити до ЄС, уникаючи ризикованих та небезпечних маршрутів подорожі [39, с. 27].

З 2015 року ефективно реалізовані програми переселення за підтримки ЄС надали притулок понад 98 000 найуразливішим особам, які потребували міжнародного захисту. Перед початком кожної програми держави-члени ЄС публікують свої зобов'язання щодо кількості біженців, яких вони готові прийняти.

У рамках програми 2021–2022 років уперше було введено зобов'язання не лише щодо переселення, а й щодо надання гуманітарного прийому біженців.

У межах програм гуманітарного прийому країни-члени ЄС запропонували захист приблизно 130 000 осіб, розподіливши його за періодами таким чином:

- 2015–2017 роки – 19 455 осіб, що становило 86% від загальної кількості зобов'язань;
- 2018–2019 роки – 45 570 осіб, або 91% від загальної кількості обіцянок;
- 2020–2021 роки – 24 656 осіб, що покривало 72% від загальної кількості обіцянок;
- 2021–2022 роки – 33 800 осіб, з яких майже 5 000 переселенців і 28 800 осіб за програмами гуманітарного прийому.

Реалізація схеми на 2020–2021 роки була продовжена через пандемію COVID-19. Незважаючи на ускладнення, держави-члени продовжували виконувати свої зобов'язання щодо переселення та гуманітарного прийому протягом 2022 року.

У 2016 році Європейський Союз ухвалив директиву, яка регламентує умови в'їзду та перебування громадян третіх країн для участі в наукових дослідженнях, навчанні, професійній підготовці, волонтерській діяльності, програмах обміну учнями, освітніх проєктах та роботі за програмою *au pair* [42, с. 34].

Ці положення спрямовані на те, щоб позиціонувати Європейський Союз як центр передового досвіду у світі, посилювати його конкурентоспроможність у глобальній боротьбі за таланти та лідерство, сприяти економічному зростанню та підвищенню загальної ефективності ЄС, розвивати знання й професійні навички, зміцнювати соціальну солідарність і єдність, а також сприяти культурному обміну та взаємному збагаченню через знайомство з іншими культурами.

Директива регулює умови в'їзду та перебування громадян третіх країн у ЄС для цілей навчання, наукових досліджень, участі у програмах обміну студентами, волонтерських проєктах, освітніх програмах та роботи за схемою *au pair*, встановлюючи правові рамки для легального і безпечного перебування на території держав-членів ЄС.

Європейський Союз також підтримує мобільність студентів, дослідників та підприємців через програму Erasmus+, фінансування якої на 2021–2027 роки складає 26,2 мільярда євро, що майже вдвічі перевищує бюджет попередньої програми (2014–2020). Нова програма робить акцент на соціальній інтеграції, переході до «зелених» і цифрових технологій, а також на активній участі молоді у демократичному житті.

Шляхи подолання міграційних проблем у ЄС можна визначити через кілька ключових напрямів. Одним із них є реформування спільної міграційної політики. У 2020 році Європейська комісія запропонувала новий підхід до міграції, який передбачає оперативне розгляд заяв на притулок та посилення механізмів повернення нелегальних мігрантів. Значна увага також приділяється підтримці країн, що розташовані на зовнішніх кордонах ЄС,

таких як Греція та Італія. Центральним елементом реформ є система солідарності, що передбачає спільну відповідальність усіх держав-членів за прийом мігрантів і обробку їхніх заяв на притулок. Ця система може включати фінансову допомогу країнам, які приймають найбільшу кількість мігрантів, або перерозподіл шукачів притулку між державами.

Європейський Союз продовжує посилювати охорону зовнішніх кордонів і протидію нелегальній міграції, інвестуючи у діяльність Агентства з охорони зовнішніх кордонів (Frontex) [48, с. 34]. Це передбачає як збільшення чисельності персоналу агентства, так і впровадження сучасних технологій для ефективного моніторингу кордонів. Крім того, ЄС активно взаємодіє з країнами походження та транзиту мігрантів з метою ліквідації організованих мереж контрабандистів, які створюють небезпечні маршрути нелегальної міграції.

Європейський Союз активно підтримує легальні канали міграції, створюючи умови для залучення кваліфікованих мігрантів. Зокрема, через програми на кшталт «Блакитної карти ЄС» висококваліфіковані фахівці отримують можливість працювати в країнах-членах. Крім того, запроваджуються програми для короткострокових сезонних працівників, що дозволяє задовольняти попит на робочу силу у сільському господарстві та інших секторах із нестачею кадрів [52, с. 10].

Інтеграція мігрантів у приймаючі суспільства є одним із ключових елементів успішної міграційної політики. Вона передбачає забезпечення доступу мігрантів до освіти та мовної підготовки, що сприяє їхній кращій адаптації, працевлаштуванню та активній участі в житті суспільства. ЄС підтримує цю інтеграцію через фінансування програм, спрямованих на навчання, перекваліфікацію та розвиток малого бізнесу серед мігрантів, що полегшує їхнє економічне та соціальне включення.

Співпраця з країнами походження та транзиту мігрантів є важливим елементом міграційної політики ЄС. Вона включає підписання угод щодо

повернення осіб, які перебувають на території ЄС нелегально або не отримали статусу біженця, що допомагає стримувати нелегальні міграційні потоки [52;53]. Крім того, ЄС інвестує в економічний розвиток країн походження мігрантів, сприяючи створенню робочих місць та покращенню умов життя, що у перспективі зменшує потребу громадян у міграції з економічних причин.

Покращення гуманітарної підтримки є ключовим напрямом політики ЄС у сфері міграції. Блок активно фінансує програми допомоги та табори для біженців у країнах, що межують із зонами конфліктів, зокрема в Туреччині, Лівані та Йорданії. Це дозволяє задовольняти базові потреби біженців на місці та зменшувати тиск на країни ЄС, запобігаючи масовій міграції. Водночас важливим інструментом є спрощення та прискорення процедур надання статусу біженця або відмови, що знижує невизначеність серед шукачів притулку та розвантажує національні системи управління міграцією.

Впровадження цифрових технологій стало важливим інструментом управління міграцією в ЄС. Союз інвестує у цифрові рішення для вдосконалення системи обліку мігрантів, що дозволяє ефективніше контролювати потоки міграції, оптимізувати управління кордонами та підвищувати захист мігрантів. Крім того, ЄС прагне посилити координацію між країнами-членами шляхом створення єдиної бази даних для обміну інформацією про мігрантів, шукачів притулку та осіб, які перебувають у ЄС нелегально.

ЄС активно бере участь у миротворчих операціях та дипломатичних ініціативах у регіонах, охоплених конфліктами. До цього входять підтримка переговорних процесів, надання гуманітарної допомоги та реалізація програм стабілізації, спрямованих на запобігання новим міграційним потокам. Окрім того, ЄС приділяє увагу боротьбі зі змінами клімату, які є непрямим чинником міграції, особливо з Африки та Близького Сходу. Інвестиції у «зелений» розвиток країн з високим рівнем міграції сприяють зменшенню екологічної міграції та створенню сталих умов для життя на місцях [48].

ЄС активно інформує потенційних мігрантів про легальні та безпечні шляхи в'їзду до Європи, а також про ризики, пов'язані з нелегальною міграцією. Такі інформаційні кампанії проводяться як у країнах походження, так і в транзитних державах. Крім того, уряди ЄС працюють над протидією дезінформації та міфам щодо мігрантів і біженців, що сприяє зниженню соціальної напруженості в країнах прийому.

Отже, основні інструменти та нормативні рамки ЄС у сфері міграції формують комплексну систему управління міграційними процесами, яка поєднує легальні канали залучення мігрантів, захист біженців, посилення контролю на зовнішніх кордонах та інтеграцію мігрантів у приймаючі суспільства. Завдяки нормативним документам, директивам, програмам переселення, ініціативам на кшталт «Блакитної карти ЄС» та цифровим платформам для обліку мігрантів, Союз забезпечує баланс між гуманітарними, економічними та безпековими аспектами. Крім того, активна співпраця з країнами походження і транзиту, а також інформаційні кампанії дозволяють зменшувати нелегальні потоки міграції, стимулювати повернення та сприяти стабільному розвитку як ЄС, так і партнерських держав.

4.2. Моделі інтеграції та підходи держав-членів

Вирішення міграційних викликів у ЄС потребує комплексного підходу, який поєднує заходи безпеки з підтримкою економічного розвитку, наданням гуманітарної допомоги та ефективною інтеграцією мігрантів у приймаючі суспільства [3, с. 15]. Координація дій між державами-членами, активна співпраця з країнами походження мігрантів та створення нових механізмів інтеграції є ключовими складовими для забезпечення ефективного управління міграційними процесами.

У Європейському Союзі для врегулювання міграційних процесів застосовують комплексні підходи, що охоплюють політичні реформи,

партнерство з третіми країнами та заходи, спрямовані на ефективну інтеграцію мігрантів у приймаючі суспільства [5, с. 10].

Реформа спільної європейської системи надання притулку – перегляд існуючих правил, зокрема системи Дублін, з метою більш справедливого розподілу мігрантів між державами-членами [6, с. 6].

1. Посилення контролю на зовнішніх кордонах – підвищення ефективності моніторингу та управління міграційними потоками, зменшення кількості нелегальних перетинів
2. Розширення легальних каналів міграції – створення Європейського пулу талантів та спрощення процедур отримання робочих віз і дозволів на проживання для висококваліфікованих працівників.
3. Співпраця з країнами походження та транзиту – заходи, спрямовані на зменшення нелегальної міграції шляхом укладення угод про повернення та інвестування в розвиток у країнах походження мігрантів.
4. Інтеграція та соціальна підтримка мігрантів – забезпечення доступу до мовних курсів, професійної підготовки та ринку праці для ефективної інтеграції мігрантів у приймаючі суспільства.

Ці заходи орієнтовані на забезпечення гармонійного поєднання гуманітарної підтримки та безпекових заходів, одночасно сприяючи стабільному розвитку та соціальній злагоді в державах-членах ЄС.

Загальноєвропейська система надання притулку (CEAS) визначає мінімальні спільні стандарти поведження із шукачами притулку [11, с. 26]. Проте на практиці ці стандарти застосовуються нерівномірно, і рівень визнання заяв на притулок значно відрізняється між країнами-членами. Через це багато шукачів притулку переміщуються всередині ЄС у пошуках більш сприятливих умов для подачі заявки, що отримало назву «шопінг притулком».

Міграційна криза загострила проблеми нерівномірного поведження з шукачами притулку та підкреслила необхідність кращої гармонізації процедур

і стандартів у цій сфері [12;13]. Політика ЄС щодо повернення базується на Директиві про повернення, яка визначає прозорі, чіткі та справедливі правила повернення нелегальних мігрантів із території Євросоюзу.

Директива також підкреслює важливість укладання угод про реадмісію з третіми країнами, які є ключовим інструментом для реалізації політики повернення ЄС. Вони визначають порядок повернення осіб, що перебувають на території ЄС нелегально, до їхніх країн походження.

ЄС активно веде переговори та укладає угоди про реадмісію з третіми країнами, а Рада уповноважує Комісію представляти Союз у цих переговорах. На сьогодні ЄС підписав вісімнадцять таких угод [16]. Зокрема, Угода Котону, що регулює відносини ЄС із 79 країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону, містить положення про повернення нелегальних мігрантів до їхніх країн походження.

Кожна країна-член ЄС повинна усвідомлювати, що впоратися з кризою біженців самотужки неможливо. Необхідно визнавати власні помилки та робити висновки для покращення подальшої політики.

Держави-члени відповідають за контроль власних ділянок зовнішніх кордонів ЄС. Водночас Європейське агентство прикордонної та берегової охорони (Frontex) надає їм технічну та оперативну підтримку за запитом, допомагаючи як у контролі кордонів, так і в організації повернення нелегальних мігрантів [18, с. 38].

Frontex включає Постійний корпус Європейської прикордонної та берегової охорони, чисельність якого до 2027 року має досягти 10 000 співробітників [18, с. 43]. Це дозволить підвищити ефективність інтегрованого управління зовнішніми кордонами ЄС.

Відповідно до угод про статус, Frontex розгортає свій Постійний корпус та надає технічне оснащення у третіх країнах, що не є членами ЄС, зокрема на ключових міграційних шляхах. На сьогодні ЄС уклав такі угоди з Молдовою, Північною Македонією, Чорногорією, Албанією та Сербією.

Законодавство ЄС передбачає, що діяльність Європейської прикордонної та берегової охорони, до складу якої входять Frontex та органи управління кордонами держав-членів, має здійснюватися з повним дотриманням основних прав [19, с. 19]. Фінансування ЄС спрямоване на зміцнення можливостей країн-членів у сфері управління кордонами, зокрема через придбання патрульних автомобілів, впровадження електронного спостереження та забезпечення патрульними суднами й літаками для контролю кордонів.

З Румунією та Болгарією запущено пілотні проекти, орієнтовані на вдосконалення прикордонних процедур. Вони демонструють найкращі практики у сфері реєстрації, швидкого й справедливого надання притулку та організації процедур повернення. У реалізації цих проектів беруть участь Frontex, Агентство ЄС з питань притулку та Європол.

Контрабандні угруповання активно застосовують широкий спектр інструментів – як цифрових, так і традиційних – адаптуючи свої методи швидко й постійно [21, с. 32]. У відповідь на це ЄС потребує оновлених і більш ефективних механізмів протидії таким злочинним мережам.

У рамках свого оновленого плану дій проти незаконного ввезення мігрантів на 2021–2025 роки, у листопаді 2023 року Європейська Комісія представила дві законодавчі ініціативи, покликані прискорити протидію цим порушенням у межах ЄС [22, с. 15].

З метою посилення міжнародної співпраці у запобіганні та реагуванні на незаконне ввезення мігрантів, а також для створення альтернатив нелегальній міграції, Європейська Комісія започаткувала 28 листопада 2023 року Глобальний альянс проти незаконного ввезення мігрантів. Для ефективності міграційної політики ЄС надалі необхідно зміцнювати взаємовигідне партнерство з країнами, що не входять до Союзу.

Комісія посилює співпрацю з основними партнерами, а також з країнами походження та транзиту мігрантів, з метою зменшення нелегальної міграції через спільну боротьбу з контрабандою та торгівлею людьми, яка загрожує

життю людей [23, с. 31]. Ефективна система повернення також слугує потужним стримуючим сигналом для контрабандистів.

Комісія працює над забезпеченням безпечних та легальних шляхів для в'їзду до ЄС і надає підтримку партнерам у подоланні основних причин нелегальної міграції. Через фінансові механізми, такі як Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва або Global Gateway, ЄС інвестує в освіту, створення бізнес-можливостей, прискорене відкриття робочих місць та пом'якшення наслідків зміни клімату в багатьох країнах [24, с. 15].

У травні 2024 року Європейський Союз ухвалив новий міграційний пакет – Пакт про міграцію та притулок, покликаний регламентувати дії країн-членів щодо осіб, які намагаються потрапити до ЄС нелегально [25, с. 10]. Основні положення включають обов'язкову перевірку шукачів притулку на пунктах в'їзду та негайне повернення у разі відмови в наданні притулку. Найбільш дискусійним є механізм обов'язкової солідарності: ЄС отримує повноваження переселяти щороку мінімум 30 000 мігрантів, а приймаючі країни зобов'язані забезпечувати їхній прийом і підтримку. Країни, які відмовляються брати участь, сплачують штраф у розмірі 20 000 євро за кожного мігранта. Незважаючи на дебати щодо справедливості та ефективності цих заходів, більшість положень пакту не запрацює до 2026 року, тому термінового полегшення для найбільш навантажених держав очікувати не варто.

Зниження народжуваності в Європі та водночас збільшення населення за рахунок імміграції, а також культурні та релігійні відмінності між громадами, роблять формування ефективної імміграційної політики пріоритетним завданням для ЄС [26, с. 32]. Проблеми прикордонного контролю та законодавства про надання притулку, хоча й складні, відходять на другий план порівняно зі старінням населення та викликами інтеграції та адаптації мігрантів, особливо з мусульманських країн.

Міграційна криза ймовірно продовжить поглиблювати розбіжності між європейськими політичними елітами та дедалі більш незадоволеним населенням, особливо в найбільш постраждалих країнах Південної та Західної Європи [23, с. 4]. Терористичні акти ісламістських екстремістів, зокрема в Мадриді та Лондоні, а також явища радикалізації серед європейських мусульман сприяли зростанню недовіри та соціальної напруженості. Культурні та соціальні стреси відчуються все гостріше: політики, що виступають проти масштабної імміграції, особливо з Африки та Близького Сходу, наголошують на тому, що вона змінює етнічну та культурну структуру континенту, яка протягом понад двох тисячоліть залишалася відносно стабільною.

Отже, Європа, ймовірно, продовжуватиме стикатися з подвійним викликом: з одного боку, необхідно виробити ефективні адміністративні механізми для стримування або хоча б пом'якшення потоків мігрантів; з іншого – на фундаментальному рівні потрібно вирішувати культурні та соціальні наслідки імміграції, особливо з Близького Сходу та Африки, яка залишається центральним питанням європейських політичних дискусій.

Для ефективної інтеграції мігрантів у європейське суспільство необхідно впроваджувати програми вивчення мови, професійної підготовки та забезпечення доступу до ринку праці. До цього також належать ініціативи з протидії дискримінації та гарантування рівного доступу до освіти й охорони здоров'я. Такий підхід сприяє зменшенню соціальної напруги та прискорює адаптацію мігрантів до нового середовища.

Впровадження легальних каналів для трудових мігрантів дозволяє зменшити потік нелегальної міграції та задовольнити потреби ринку праці в країнах ЄС. Програми тимчасового працевлаштування допомагають знизити навантаження на систему надання притулку та заповнюють дефіцит кваліфікованих кадрів у ключових секторах економіки. Загалом ефективне вирішення міграційних проблем у ЄС вимагає комплексного підходу: посилення контролю на кордонах, справедливого розподілу мігрантів між

державами-членами та забезпечення їхньої успішної інтеграції в нові громади. Це залишається надзвичайно актуальним питанням з огляду на глобальні зміни та демографічні виклики, що стоять перед Європою.

ВИСНОВКИ

Міграція – це переміщення людей з однієї держави чи регіону до іншого з різних причин: пошуку кращих умов життя, працевлаштування, здобуття освіти, втечі від війни, переслідувань або природних катастроф. Це водночас соціальне та політичне явище, що породжує широкий спектр викликів.

Переїжджаючи до нової країни, мігранти можуть зіштовхуватися з мовними, культурними та релігійними бар'єрами, які ускладнюють процес інтеграції. У результаті виникає напруженість між місцевим населенням і новоприбулими, а також ризик соціальної ізоляції. Попри те, що міграція здатна збагачувати культурне середовище приймаючої країни, вона може стати джерелом конфліктів між різними етнічними та культурними групами, якщо суспільство недостатньо готове до міжкультурної взаємодії.

Крім того, мігранти нерідко стикаються з дискримінацією та нерівним доступом до можливостей у сфері праці та освіти. Міграційні процеси впливають на ринок праці, посилюючи конкуренцію за робочі місця, що інколи провокує напруження між місцевими працівниками та прибульцями. У певних ситуаціях це може призводити до зниження рівня оплати праці або погіршення умов зайнятості.

Міграція здатна провокувати політичну напругу як у межах окремої держави, так і у взаєминах між країнами. Уряди стикаються з необхідністю контролю кордонів, організації прийому біженців та визначення їхнього правового статусу. Часто виникають побоювання щодо можливого зв'язку міграції зі злочинністю, тероризмом чи іншими загрозами національній безпеці. Крім того, масовий виїзд населення, особливо молодих і висококваліфікованих спеціалістів, може спричинити «витік мізків», що послаблює економічні можливості країн походження мігрантів.

Міграційна політика Європейського Союзу (ЄС) – це сукупність норм, механізмів і інструментів, спрямованих на регулювання переміщення людей

як всередині Союзу, так і за його межами. Вона охоплює ключові напрями: контроль зовнішніх кордонів, систему захисту біженців, інтеграцію мігрантів і протидію нелегальній міграції. Європейський Союз прагне формувати легальні можливості для в'їзду й працевлаштування мігрантів у державах-членах. Значна увага приділяється залученню кваліфікованих працівників, підтримці студентів і дослідників та стимулюванню економічного розвитку через імміграційні механізми.

Одним із таких інструментів є Синя карта ЄС, що надає висококваліфікованим спеціалістам із третіх країн право працювати на території Союзу. Політика ЄС у сфері міжнародного захисту ґрунтується на Женевській конвенції 1951 року, яка гарантує охорону людям, що тікають від переслідувань або війни. ЄС створив спільну систему притулку, що встановлює узгоджені стандарти для шукачів притулку в усіх країнах-членах. Важливим елементом цієї системи є Дублінська угода, яка визначає державу-члена, відповідальну за розгляд заяви про надання притулку, найчастіше – країну першого в'їзду заявника до ЄС. Загалом міграційна політика Європейського Союзу є складною та багаторівневою системою, яка постійно адаптується до нових викликів. Вона поєднує необхідність забезпечення гуманітарного захисту з контролем нелегальної міграції, а також спрямована на зміцнення безпеки й підтримку соціальної інтеграції в умовах зростаючої мобільності населення.

Міграційні процеси в Європейському Союзі формуються під впливом комплексу чинників, які традиційно поділяють на економічні, політичні, соціальні, екологічні та демографічні.

Економічні чинники. Значна частина мігрантів переміщується у пошуках вищої оплати праці та кращих умов зайнятості, особливо з країн із нижчим рівнем доходів до економічно розвиненіших держав ЄС. Економічні кризи, високий рівень безробіття та низький життєвий рівень у країнах

походження також стимулюють переміщення населення до більш стабільних і заможних держав Євросоюзу.

Політичні чинники. Політичні конфлікти, громадянські війни та збройні протистояння змушують людей шукати безпечніші умови для життя, зокрема на території ЄС. Порушення прав людини, переслідування політичних опонентів або репресивні режими спонукають громадян звертатися за притулком у країнах Євросоюзу, де вони можуть розраховувати на захист і дотримання демократичних свобод.

Соціальні чинники. Важливим мотивом міграції є возз'єднання сімей: люди переїжджають до тих країн, де вже проживають їхні родичі. Крім того, багато хто мігрує з метою забезпечити дітям якіснішу освіту чи отримати доступ до розвинених систем охорони здоров'я. Екологічні чинники. Наслідки змін клімату – посухи, підвищення рівня моря, стихійні лиха та інші природні катастрофи – можуть змушувати населення залишати небезпечні регіони. У таких умовах країни ЄС часто розглядаються як безпечніші території для переселення.

Запровадження легальних каналів для трудової міграції сприяє скороченню масштабів нелегального перетину кордонів і водночас забезпечує держави ЄС необхідною робочою силою. Програми тимчасового працевлаштування іноземців дозволяють зменшити навантаження на систему притулку та компенсувати нестачу кваліфікованих фахівців у окремих галузях економіки. У цілому розв'язання міграційних викликів у Європейському Союзі потребує комплексного й збалансованого підходу.

Посилення охорони зовнішніх кордонів, справедливий розподіл відповідальності між державами-членами та створення ефективних механізмів інтеграції мігрантів у приймаючі суспільства. У контексті глобальних трансформацій і демографічних змін ці питання залишаються надзвичайно актуальними для Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. В., Микієвич М. М. *Європейський Союз: політика, економіка, право* / навч. посіб. – Львів, 2005.
2. Грицяк І. А., Корольова В. В., Долгорученко К., Олійник О., Глух М. В. *Міжнародно-правові аспекти міграції в ЄС: політика та стандарти*. 2021. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52160/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.11.2025)
3. Заставна О. М. *Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу* / Підприємництво, господарство і право, 2021. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2047?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.11.2025)
4. Кондратюк С. *Лісабонський договір і формування спільного європейського простору* / Віче, 2011.
5. Малиновська О. А. *Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України* – К.: НІСД, 2014. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/95182c8e-c309-4867-bad6-e4c16f7e07f0/content?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.11.2025)
6. Надрага В. *Проблеми вимушеної внутрішньої міграції населення в контексті концепції «суспільства ризику»* / Український соціум, 2015.
7. Пак Н. А. *Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи* / Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2017.
8. Примуш М. В., Носачов Є. О. *Міграція та міграційна політика як предмет політичного дослідження*. 2025. URL: https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/17095?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.11.2025)

9. Шкурат М. Є., Лісна В. Г. *Міграційна політика Європейського Союзу*. Modern Economics. URL: https://modecon.mnau.edu.ua/migration-policy-of-the-european/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 05.11.2025)
10. Boswell C. *The Ethics of Refugee Policy*. Routledge, 2005.
11. Brochmann G., Hammar T. *Mechanisms of Immigration Control: A Comparative Analysis of European Regulation Policies*. Berg, 1999.
12. Carling J. *Migration Control and Migrant Fatalities at the Spanish–Moroccan Border* // *International Migration Review*, 2007.
13. Castles S., Davidson A. *Age of Migration Reader: Critical Perspectives on Migration*. Routledge, 2019.
14. Castles S., Miller M. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Palgrave Macmillan, 2022.
15. Collier P. *Exodus: How Migration Is Changing Our World*. Oxford University Press, 2013.
16. Czaika M., de Haas H. *The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory?* // *International Migration Review*, 2014.
17. De Genova N. *The Borders of 'Europe': Autonomy of Migration, Tactics of Bordering*. Duke University Press, 2017.
18. De Haas H. *Migration Theory: Quo Vadis?* International Migration Institute, 2021.
19. Dustmann C., Frattini T. *The Fiscal Effects of Immigration to the UK*. *Economic Journal*, 2014.
20. Faist T. *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford University Press, 2013.
21. Freeman G. *Migration Policy and Politics in Europe*. *West European Politics*, 1995.
22. Gibney M. *The Ethics and Politics of Asylum*. Cambridge University Press, 2004.
23. Guild E. *Security and Migration in the 21st Century*. Polity Press, 2009.

24. Hollifield J. *The Politics of International Migration*. Polity, 1992.
25. Hollifield J., et al. *Controlling Immigration: A Global Perspective*. Stanford University Press, 2014.
26. Huysmans J. *The European Union and the Securitization of Migration*. *Journal of Common Market Studies*, 2000.
27. Iorga M. *Narratives of Immigration in the EU: Migrants in the Romanian and British Press*. Palgrave Macmillan, 2025. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-89506-7> (дата звернення: 05.11.2025)
28. Joppke C. *Selecting by Origin: Ethnic Migration in the Liberal State*. Harvard University Press, 2005.
29. Kivisto P., Faist T. *Citizenship: Discourse, Theory, and Transnational Prospects*. Blackwell, 2010.
30. Koser K., Lutz H. *The Migration Discourse in Europe*. Palgrave Macmillan, 2017.
31. Lahav G. *Immigration and Politics in the New Europe: Reinventing Borders*. Cambridge University Press, 2004.
32. Long L., DeWind J. *Migration and Development: Lessons from the Caribbean*. Wiley, 2008.
33. Massey D. *Categorisations, Numbers and Comparisons: A Critical History of International Migration Measurement* // *Population and Development Review*, 2019.
34. OECD. *International Migration Outlook*, 2023. URL: <https://www.oecd.org/migration/> (дата звернення: 05.11.2025)
35. Papademetriou D. G. *European Immigration Policy: A Focus on External Relations* // *Migration Policy Institute*, 2015. URL: <https://www.migrationpolicy.org> (дата звернення: 05.11.2025)
36. Papastergios C. *Migration, Policy, Law and Politics*. Springer, 2021.

37. Revue Européenne des Migrations Internationales. *Rev. Eur. Migr. Int.* / University of Poitiers. ISSN 0765-0752. URL: <https://journals.openedition.org/remi> (дата звернення: 05.11.2025)
38. Roos C. *The EU and Immigration Policies: Cracks in the Walls of Fortress Europe?* Palgrave Macmillan, 2013.
39. Sassen S. *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages.* Princeton University Press, 2008.
40. Sayad A. *The Suffering of the Immigrant.* Polity, 2004.
41. Stan C., Sussman C. (eds). *The Palgrave Handbook of European Migration in Literature and Culture.* Palgrave Macmillan, 2024. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-30784-3> (дата звернення: 05.11.2025)
42. Thym D. *European Migration Law as a Field of Inquiry* // Oxford University Press, 2023. URL: <https://academic.oup.com/book/46560/chapter/407957746> (дата звернення: 05.11.2025)
43. Triandafyllidou A. *Irregular Migration in Europe.* Ashgate, 2010.
44. Triandafyllidou A., Veikou M. *Irregular Migration in Southern Europe.* Routledge, 2012.
45. Van Wolleghem P. G. *The EU's Policy on the Integration of Migrants: A Case of Soft-Europeanization?* Palgrave Macmillan, 2019. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-97682-2> (дата звернення: 05.11.2025)
46. Yıldız A. G. *The European Union's Immigration Policy: Managing Migration in Turkey and Morocco.* Palgrave Macmillan, 2016. URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/978-1-137-58699-5> (дата звернення: 05.11.2025)
47. *Atlas of Migration: Knowledge for Policy.* European Commission, 2024. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/atlas-migration_en (дата звернення: 05.11.2025)

48. European Commission. *Communication on Migration and Asylum*, 2024. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/migration-asylum_en (дата звернення: 05.11.2025)
49. European Council. *EU Pact on Migration and Asylum*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migration-asylum/> (дата звернення: 05.11.2025)
50. Eurostat. *Migration and Migrant Population Statistics*, 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (дата звернення: 05.11.2025)
51. International Organization for Migration. *World Migration Report 2022*. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (дата звернення: 05.11.2025)
52. International Organization for Migration. *World Migration Report 2020*. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020> (дата звернення: 05.11.2025)
53. United Nations High Commissioner for Refugees. *Global Trends Report 2023*. URL: <https://www.unhcr.org/globaltrends2023> (дата звернення: 05.11.2025)
54. *Migration Control Logics and Strategies in Europe: A North-South Comparison*, 2023. Springer Cham. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-26002-5> (дата звернення: 05.11.2025)
55. *Migration: Border Control and Security* (e-book collection). URL: <https://eplibrary.libguides.com/CPOL/SR/migration-border-control-security> (дата звернення: 05.11.2025)
56. *Sustainability and EU Migration Law*. Cambridge University Press, 2025. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/sustainability-and-eu-migration-law> (дата звернення: 05.11.2025)

57. *EU Justice and Home Affairs: Yearbook 2024*. URL:
https://www.ejtn.eu/PageFiles/17216/EU_Yearbook_2024.pdf(дата
звернення: 05.11.2025)
58. *Migration Policy Index (MIPEX) 2024*. URL:
<https://www.mipex.eu/migration-policies> (дата звернення: 05.11.2025)
59. *European Migration Network (EMN) Annual Report 2024*. URL:
<https://www.emn.europa.eu/publications> (дата звернення: 05.11.2025)
60. *Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) Report 2024*. URL:
<https://gmdac.iom.int/global-migration-data>(дата звернення: 05.11.2025)